

Dienst Justitiële Inrichtingen
Ministerie van Veiligheid en Justitie

Programmamakrant | 24 januari 2012

Festival Forensische Zorg

Forensische Zorg **Werkt**

Welkom

Van harte welkom bij het Festival Forensische Zorg 2012. Van forensisch wonen tot medicatieverstrekking, van sterke meiden tot trajectkaart en van yoga tot routine outcome monitoring: vandaag kunt u kiezen uit de meest uiteenlopende workshops, werkcolleges en debatten. Tussendoor is er volop gelegenheid de informatiestands op de werkvloer af te struinen of oude en nieuwe collega's aan te spreken. Maak uw keuze en laat u inspireren!

werkt **Effectief** werkt **aan de Toekomst** werkt **Door**
werkt **Samen** werkt **aan Werk**

werkt **Effectief** werkt **aan de Toekomst** werkt **Door**
werkt **Samen** werkt **aan Werk**

Thema

Het thema van dit Festival is Forensische Zorg WERKT. Welke zorg is effectief en waarom? Er komen vandaag vele voorbeelden voorbij. Tijdens diverse sessies staan we stil bij de nieuwste ontwikkelingen en wetenschappelijke onderzoeken. We doelen met dit thema ook op de vele vormen van samenWERKking tussen ketenpartners in de forensische zorg. Hoe werken zij samen en hoe zorgen zij voor goede informatieoverdracht tijdens én na de zorg?

Het thema van vandaag gaat ook over u: de WERKER die zich met hart en ziel inzet. Daarom staan we extra stil bij zorg voor de medewerker, zoals opleidingsmogelijkheden en opvang na agressie.

Tot slot zijn er speciale sessies rond drie subthema's: slachtoffers, autisme en de sglvg-cliënten.

Voorwoord

Werken in de forensische zorg; geen gewone keuze voor iemand die in de zorg wil werken en geen vanzelfsprekendheid voor wie in de executieketen een baan zoekt. Wel een sector die zich snel ontwikkelt en waar je – als je van je vak houdt – goed terecht kunt. Een moeilijke sector ook om in te werken, omdat de maatschappelijke tolerantie voor fouten nagenoeg nihil is. Een sector waar je inspiratie bij collega's moet zoeken omdat het succes niet altijd direct te meten is. Dat meten is wel belangrijk, want uiteindelijk wil je bewijzen dat de forensische zorg werkt.

Een festival is een mooie gelegenheid om weer inspiratie op te doen en te zien wat er in de volle breedte op je vakgebied aan ontwikkelingen zijn. Ook een gelegenheid om je te oriënteren op maatschappelijk relevante onderwerpen die belangrijk zijn voor je vak, zoals het slachtofferbeleid.

Ik wens alle deelnemers veel plezier tijdens het festival, editie 2012.

Vriendelijke groet,

Goof van Gemert
directeur Forensische Zorg

Startschot: 11.00 uur

Welke collega inspireert u en waarom? Deze vraag stelden wij in de voorbereiding van dit festival. Ook vroegen we op de website wie of wat u zelf inspirerend vindt. Onze conclusie: er werken heel wat inspirerende collega's om u heen! Wie zijn die topcollega's en wat verstaat u onder inspiratie? U hoort en ziet het nu. In film en live op het podium.

Vanaf 10.30 uur: WERKvloer (Perserij)

De Waag draagt duurzaam bij aan een veiliger samenleving

De Waag draagt duurzaam bij aan een veiliger samenleving, met laagdrempelige en gespecialiseerde zorg voor mensen die een psychische stoornis combineren met grensoverschrijdend gedrag. Wij verzorgen zowel behandeling, onderzoek als advies rondom huiselijk geweld, agressie buiten het gezin, seksueel grensoverschrijdend gedrag en overig strafbaar gedrag. Als forensisch specialisten leveren we maatwerk voor elke individuele cliënt.

- **Thema:** WERKen aan de toekomst
- **Werkvorm:** Werkvloer
- **Wat levert het op?** Op de stand van De Waag informeren wij u over de actuele ontwikkelingen in de ambulante forensische psychiatrie, alsmede het uitgebreide behandelaanbod van De Waag. Ook vertellen wij u over de programma's Veilig, Sterk en Verder en Stop It Now, en het opleidingsaanbod van De Waag.
- **Spreker:** Jules Mulder
- **Organisatie:** De Waag

Forensisch Wonen

In deze stand vindt u informatie over de forensische RIBW (begeleid wonen) en alle meerzorg die wij bieden. We doen dit in samenwerking met FPC, FPA, Reclassering en Forensische Poli.

- **Thema:** WERKen aan de toekomst
- **Werkvorm:** Werkvloer
- **Wat levert het op?** Bekendheid met de forensische RIBW en de mogelijkheden binnen de keten.
- **Spreker:** Boy Noya
- **Organisatie:** Parnassia Bavo Groep

Follow up Dialectische Gedragstherapie

De Forensische Polikliniek De Tender biedt sinds twee jaar de Follow-up Dialectische Gedragstherapie aan. De therapie is bedoeld voor patiënten die het reguliere DGT-programma hebben doorlopen en waarde hechten aan een maandelijkse 'opfrisbijeenkomst'. De patiënten oefenen vaardigheden en kunnen praktijksituaties inbrengen waar ze door hun borderline persoonlijkheidsstoornis tegenaan lopen. Een DGT Follow up wordt vorm gegeven in samenwerking met de patiënten. Ze bepalen zelf grotendeels de inhoud van een training.

- **Thema:** SamenWERKen
- **Werkvorm:** Werkvloer
- **Wat levert het op?** Behandelaars in forensische (poli) klinieken maken kennis met deze uitbreiding op het standaard DGT-programma. Mogelijk is het een meerwaarde voor uw eigen instelling.
- **Sprekers:** Dirk Dijkslag / Esther Baas / een patiënt
- **Organisatie:** Forensische Polikliniek De Tender

Forensisch Psychiatrisch Toezicht en Thuiszorg via het ACT Organisatiemodel

Binnen De Tender is een multidisciplinair Ambulant Forensisch Team actief. Dit team verzorgt het toezicht op tbs-gestelden die in hun resocialisatiefase weer (begeleid) zelfstandig wonen. Daarnaast verzorgt het FPT de psychiatrische thuiszorg voor patiënten van de forensische polikliniek (al dan niet met een justitiële titel). Het team is bezig om een Assertive Community Treatment-certificaat te verwerven. Het bedienen van beide doelgroepen bevordert de overgang van de klinische tbs-setting naar de poliklinische/ambulante setting. Met deze werkwijze vervult het team een voortrekkersrol in het forensisch psychiatrisch toezicht in Nederland. Tijdens het Festival bent u van harte welkom in de huiskamer van een patiënt. Laat u informeren over onze werkwijze en de aspecten die deze bijzonder en succesvol maken.

- **Thema:** DoorWERKen
- **Werkvorm:** Werkvloer
- **Wat levert het op?** Kennismaking met FPT en het ACT-model. Inzichten in het realiseren van ketens van zorg rondom deze kwetsbare doelgroep.
- **Sprekers:** Harry Bos / Evelyn ten Voorde
- **Organisatie:** Forensische Polikliniek De Tender

Forensisch PlaatsingsLoket (FPL)

Sinds 3 oktober 2011 kunnen coördinatoren/reclasseringsmedewerkers/psychologen (NIFP, 3RO, GW) het Forensisch PlaatsingsLoket (FPL) benaderen bij knelpunten in het plaatsingsproces. Daarnaast is het FPL het coördinatiepunt voor aanvragen van niet-gecontracteerde forensische zorg.

- **Thema:** DoorWERKen
- **Werkvorm:** Werkvloer
- **Wat levert het op?** Een Forensisch Loket om vragen/knelpunten te bespreken en zo de samenwerking in de forensische zorgketen te optimaliseren.
- **Spreker:** Bart Bezemer
- **Organisatie:** Hoofdkantoor DJI

NIFP/IFZ

Het NIFP/IFZ is verantwoordelijk voor de indicatiestelling en plaatsing in de forensische zorg. Sinds 1 januari 2011 ook voor de indicatiestelling en plaatsing in de reguliere, klinische verslavingszorg. Het NIFP/IFZ licht zijn werkzaamheden toe en beantwoordt vragen

- **Thema:** WERK in uitvoering
- **Werkvorm:** Werkvloer
- **Wat levert het op?** Meer kennis over de werkzaamheden van NIFP/IFZ.
- **Spreker:** Ellen Righart
- **Organisatie:** NIFP/IFZ

Vrijwilligerswerk: slechts op bezoek

Vrijwilligers van Gevangenzorg Nederland bezoeken al jaren gedetineerden en patiënten in PI's en tbs-klinieken. Wij hebben veel ervaring opgedaan in het aansturen van deze vrijwilligers. Samenwerken met mensen in tbs-inrichtingen is voor ons heel belangrijk. Tijdens het Festival ontmoeten we graag mensen van de werkvloer om ervaringen te delen rondom de inzet van vrijwilligers.

- **Thema:** SamenWERKen
- **Werkvorm:** Werkvloer
- **Wat levert het op?** Onderlinge bekendheid, kennismaking om elkaar in de toekomst te kunnen vinden in het belang van de patiënt.
- **Sprekers:** Christiaan Verschoor / Kees van der Linden
- **Organisatie:** Gevangenzorg Nederland

De Dokwerker

Een informatiestand met uitgebreide informatie over ons behandelaanbod: agressieregulatie, partnergeweld, ADHD en agressie, PTSS en agressie, seksueel delictgedrag, autisme en agressie, ForFACT, individuele (schemagerichte) therapie, psycho-educatie gericht op diagnose, agressie de baas (internet-training) en de samenwerking met onze ketenpartners, zoals reclassering, politie, GGD, gemeente en GGZ.

- **Thema:** SamenWERKen
- **Werkvorm:** Werkvloer
- **Wat levert het op?** Kennis over het behandelaanbod van Het Dok.
- **Sprekers:** Nannie Faber/Marjolein Bode/Jacobien van de Garde
- **Organisatie:** Het Dok

Echt werk maken van kwaliteit

Sinds 2009 beschikken de penitentiaire inrichtingen in Nederland over vijf penitentiaire psychiatrische centra (PPC's). Het PPC biedt psychiatrische zorg aan gedetineerden die dat nodig hebben en om diverse redenen niet binnen de reguliere GGZ behandeld kunnen worden. De drie speerpunten binnen de PPC's zijn het bieden van verantwoorde zorg, het realiseren van 100% nazorg voor personen die dat nodig hebben en het terugdringen van recidive. In het kader van verantwoorde zorg staat de kwaliteit van zorg centraal. Om de praktijk van die zorg te verbeteren, is het van belang inzichten in de (zorg)processen én de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de betrokkenen te beschrijven. Het resultaat hiervan is het kwaliteitshandboek PPC Vught. Dit handboek is de kapstok om te werken aan het continu verbeteren van de kwaliteit van zorg in het PPC.

- **Thema:** WERK in uitvoering
- **Werkvorm:** Werkvloer
- **Wat levert het op?** Inzicht in de inhoudelijke processen rondom de forensische zorg en kennis over de ontwikkeling en borging van de kwaliteit van zorg in PPC Vught.
- **Sprekers:** Hanneke Gijsbers / Annemarie van Hooft / Adrijana Simic
- **Organisatie:** PI Vught

De autist leert zichzelf lezen

Autisten voelen hun eigen spanningsniveau niet aan en kunnen sociale interacties niet goed inschatten. Dat kan leiden tot delictgedrag of een impulsdoorbraak. FPA De Boog in Warnsveld (GGnet) biedt een nieuwe aanpak voor vroegsignalering en voorkomen van recidive. Hierbij worden honden en muziek gebruikt. In het contact met de hond van Autidog leert de autist zijn spanningsniveau aan te voelen. Hij leert naar zichzelf kijken en parallellen te ontdekken in de communicatie met anderen. Dit kan leiden tot verbetering van het hanteren van het signaleringsplan.

Ook muziek is een hulpmiddel om in contact te komen met emoties. Via een rap kunnen persoonlijke thema's bewerkt worden en een plek krijgen. Het is ook een bindmiddel voor jongeren om met elkaar in contact te komen en te leren samenwerken. Van de Autidog en de rap zijn video-opnames gemaakt. U kunt in gesprek gaan met de betrokken behandelaar en kennismaken met de Autidog.

- **Thema:** Autisme
- **Werkvorm:** Werkvloer
- **Wat levert het op?** U weet hoe u nieuwe, creatieve manieren kunt inzetten waardoor autisten leren zichzelf te lezen.
- **Sprekers:** Hans Kolkman / Petra van Benten
- **Organisatie:** GGnet De Boog

Forensische Studiedag

In 2012 wordt voor de 18e maal een Forensische Studiedag georganiseerd. Doel van deze dag is het delen van kennis en ervaring tussen werkers in de 24/7-forensische zorg. Bij deze stand kunt u een presentatie bekijken over de Forensische Studiedag 2012.

- **Thema:** WERK in uitvoering
- **Werkvorm:** Werkvloer
- **Wat levert het op?** Informatie over de Forensische Studiedag 2012.
- **Spreker:** Richard Ooms
- **Organisatie:** PPCA

Vrijlaten is iets anders dan loslaten

Informatiestand Reclassering Nederland

- **Thema:** SamenWERKEN
- **Werkvorm:** Werkvloer
- **Wat levert het op?** U weet meer over het werk van de reclassering, met nadruk op toezicht.
- **Sprekers:** Bart Pausma / Lotte Lever
- **Organisatie:** Reclassering Nederland

EFP: makelen en schakelen

Het EFP staat voor makelen, schakelen en verbinden. Wij laten graag zien wat we doen en hoe we het veld van dienst kunnen zijn.

- **Thema:** SamenWERKEN
- **Werkvorm:** Werkvloer
- **Wat levert het op?** U weet wat het EFP doet en voor u kan betekenen.
- **Spreker:** Petra van der Veer
- **Organisatie:** Expertisecentrum Forensische Psychiatrie (EFP)

IFZO en de keten

Uitleg over het Informatiesysteem Forensische Zorg

- **Thema:** SamenWERKEN
- **Werkvorm:** Werkvloer
- **Wat levert het op?** Duidelijkheid over het Informatiesysteem Forensische Zorg
- **Sprekers:** Chris Willems / Annette Libau
- **Organisatie:** IVD DJI Min. VenW

De Trajectkaart

Met meer structuur in de behandeling kunnen we patiënten op een overzichtelijke en resultaatgerichte manier meer perspectief bieden. In het behandelplan worden de te bewerken dynamische risicofactoren gekoppeld aan de daarvoor in te zetten modules. De scores van de risicofactoren moeten naar beneden. Er is weinig tekst, iedereen doet waar hij goed in is en stappen liggen vast. Er is daarbij wel behoefte aan een tabel waarin de risicofactoren gekoppeld zijn aan modules en aan een meetbaar uitstroomprofiel.

De oplossing ligt in een Trajectkaart die voor elke patiënt de hulpvraag vanuit de risicofactoren helder weergeeft en modules en stappen vastlegt. De trajecten zijn beveiligd. De evaluatie kan plaatsvinden in een samenspel op drie niveaus: zorgprogramma, risicofactoren en klinische inschatting.

De Trajectkaart biedt de mogelijkheid de behandeling te versnellen. De Inspectie voor de Sanctietoepassing heeft het concept benoemd als best-practice.

- **Thema:** Zorg die WERKT
- **Werkvorm:** Werkvloer
- **Wat levert het op?** Inzicht hoe u de Trajectkaart kunt integreren in het behandelplan.
- **Sprekers:** Aart Goosens / Claudia Franceschina
- **Organisatie:** Stichting Oldenkotte

Netwerk Vaktherapeuten Forensische Werkveld

De belangstelling voor vaktherapie groeit. Steeds vaker blijkt uit onderzoek hoe effectief deze vorm van behandelen is bij de groep cliënten die bekend staan als moeilijk te behandelen. Wat kunnen vaktherapeuten betekenen bij cliënten in forensische instellingen? In deze informatiestand vindt u literatuur, foldermateriaal en dia's en kunt u hierover van gedachten wisselen met muziektherapeuten, beeldend therapeuten, dramatherapeuten en psychomotorentherapeuten.

- **Thema:** Zorg die WERKT
- **Werkvorm:** Werkvloer
- **Wat levert het op?** Bekendheid over vaktherapie in het forensische werkveld
- **Spreker:** Gemmy Willemars
- **Organisatie:** Hogeschool Utrecht Creatieve therapie

Groot Batelaar komt naar je toe in 2012

Groot Batelaar is de enige open kliniek voor forensische en verslavingszorg in Nederland. In deze stand informeren we u over onze unieke instelling. We vertonen onder andere een uitzending van 'Sophie op 3' van BNN die eerder een uitzending over Kliniek Groot Batelaar maakte. Doe mee aan onze ludieke quiz, draai aan het rad van fortuin en win een presentatie over Groot Batelaar op uw eigen locatie!

- **Thema:** Zorg die WERKT
- **Werkvorm:** Werkvloer
- **Wat levert het op?** Een duidelijk beeld wat Groot Batelaar voor u kan betekenen en een afspraak voor een presentatie op uw locatie
- **Spreker:** Jan Smit
- **Organisatie:** Forensische GGZ Kliniek Groot Batelaar

Investeer in jezelf

Kom naar onze stand, doe de Drijfverentest en laat u informeren en adviseren over alle ontwikkel- en opleidingsmogelijkheden van het Opleidingsinstituut DJI. Drijfveren geven richting aan keuzes en laten zien waar u voldoening uit haalt. Doe de test en ontdek waarom u bepaalde voorkeuren hebt en wat u motiveert in uw werk. Daarop aansluitend kunt u een kijkje nemen bij het trainings- en opleidingsaanbod van het Opleidingsinstituut DJI voor een leven lang leren. Van trainingsmodules op het gebied van de forensische zorg, communicatietrainingen zoals Motiverende Gespreksvoering, tot een complete mbo-opleiding afgestemd op het werk in de forensische setting. Ook vindt u hier informatie over trainingen, bijvoorbeeld op het gebied van veiligheid, opvang- en nazorg en integriteit. Meer weten over een ontwikkelassessment of een E-assessment? Vraag het ons op de Werkvloer.

- **Thema:** WERK in uitvoering
- **Werkvorm:** Werkvloer
- **Wat levert het op?** U weet wat uw drijfveren zijn en hoe u gericht keuzes kunt maken. U heeft een duidelijk beeld van de trainings- en opleidingsmogelijkheden van het Opleidingsinstituut DJI.
- **Sprekers:** Fredeleen Galjart / Bowine van Gemert
- **Organisatie:** Opleidingsinstituut DJI

Medicatieverstreking

OTBT heeft een cursus ontwikkeld om mensen zonder verpleegkundige achtergrond te bekwalen in het verstrekken van medicatie. De theorie is online te volgen. De cursus is 24 uur per dag, 7 dagen per week, beschikbaar en kan op ieder moment verlaten worden. Doordat de voortgang automatisch bewaard wordt, is het voor cursisten mogelijk om de cursus te volgen, terwijl ze in de bezetting staan. Bij calamiteiten op de werkvloer kan de cursist alsnog mee ingrijpen. Na het behalen van de praktijktoets ontvangen deelnemers een ROC-certificaat.

- **Thema:** WERK in uitvoering
- **Werkvorm:** Werkvloer
- **Wat levert het op?** Inzicht in de voordelen van het online volgen van een medicatiecursus.
- **Sprekers:** Yfke Hendriks / Henrike van de Langenberg / Elbert van Dijk
- **Organisatie:** OTBT

De ideale match tussen zorgaanbod en zorgvraag

De Parnassio Bavo Groep heeft een helpdesk. Deze helpt met het maken van de optimale match tussen forensische zorg en verwijzer/cliënt. U kunt tijdens het Festival bij ons terecht met alle vragen over de zorg die Parnassia Bavo Groep op forensisch vlak levert. In een profiel kunt u aangeven wat u zoekt in de samenwerking met een zorgaanbieder. Zo kunnen we de match tussen aanbieder en verwijzer/cliënt verder optimaliseren.

- **Thema:** SamenWERKEN
- **Werkvorm:** Werkvloer
- **Wat levert het op?** Meer kennis over de helpdesk en de manier waarop wij zorg en aanbod op elkaar afstemmen.
- **Spreker:** Marcel Woord
- **Organisatie:** Parnassia Bavo Groep

“Be the person you want to work with”

Brug tussen justitie en zorg

De Stichting Verslavingsreclassering GGZ (SVG) is een van de reclasseringsorganisaties waar de forensische zorg mee samenwerkt. De SVG vervult een brugfunctie tussen justitie en zorg. Vanuit dit thema willen we met festivalbezoekers in gesprek gaan over vragen als 'Hoe ziet die brug eruit en hoe maken we de brug solide?' Bij de stand vindt u daarnaast informatie over Mate Crimi, een instrument om verslaving vast te stellen, korte leefstijltraining en training alcohol en geweld, 24/7-bereikbaarheid en het incidententeam. Laat u bij ons informeren en kom bruggen bouwen!

- **Thema:** DoorWERKen
- **Werkvorm:** Werkvloer
- **Wat levert het op?** Een goed beeld hoe de SVG invulling geeft aan haar brugfunctie tussen justitie en zorg en wat de SVG te bieden heeft.
- **Sprekers:** diverse medewerkers van de SVG
- **Organisatie:** SVG

Forensisch wonen

Binnen onze FPA zijn maar enkele plaatsen beschikbaar voor forensisch wonen. We bieden een gestructureerde begeleidingsvorm waarbij cliënten kunnen doorgroeien naar een andere vorm van beschermd of zelfstandig wonen. Afhankelijk van de mate van zelfstandigheid wordt dit begeleid door de ambulante tak van het Zorgprogramma Forensische Psychiatrie. Tijdens het Festival geven we uitleg over onze werkwijze en onze plek binnen de forensische psychiatrie.

- **Thema:** DoorWERKen
- **Werkvorm:** Werkvloer
- **Wat levert het op?** Meer kennis over resocialisatiemogelijkheden na de behandeling op de FPA
- **Sprekers:** Arianne Nuijtes / Marianne Nuijtes
- **Organisatie:** GGZWNB

WODC-informatiestand

Het WODC doet wetenschappelijk onderzoek naar de forensische zorg en aanverwante onderwerpen ter ondersteuning van het beleid van het ministerie van Veiligheid en Justitie. In de afgelopen jaren zijn verschillende studies afgerond naar de tbs-maatregel en het gevangeniswezen. Bijvoorbeeld evaluatieonderzoek naar beleidsmaatregelen, beschrijvend onderzoek en recidiveonderzoek. Bij onze stand geven we inzicht in onze wetenschappelijke studies naar de forensische zorg. Enkele onderzoekers informeren u over de betreffende studies en beantwoorden vragen. U kunt factsheets over de onderzoeksresultaten meenemen en publicaties bestellen.

- **Thema:** Zorg die WERKT
- **Werkvorm:** Werkvloer
- **Wat levert het op?** Een overzicht van de WODC-publicaties van onderzoek binnen de forensische zorg.
- **Sprekers:** Marleen Nagtegaal / Ruud van der Horst / Hanneke Schönberger
- **Organisatie:** Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC)

Forensische zorg en de naasten

Centraal in deze stand staat de brochure van Ypsilon: 'Psychose, forensische zorg en familie'. Daarnaast zullen wij ook gebruiken maken van een triadekaart en voorlichtingsmateriaal rond psychose, schizofrenie en familie.

- **Thema:** DoorWERKen
- **Werkvorm:** Werkvloer
- **Wat levert het op?** Deelnemers hebben kennis van ondersteuning voor familieleden van mensen met psychose, modelregeling GGZ-instellingen en familie-organisaties, behandelrichtlijn, triadekaart.
- **Sprekers:** Marjo Markx / Ine Janszen
- **Organisatie:** Ypsilon, vereniging van familieleden van mensen met een (verhoogde) psychotische kwetsbaarheid

“Inspiratie is de prikkel om voorbij de volgende bocht te willen gaan...”

Ronde 1 > 11.30 - 12.30 uur

Integriteit in de forensische psychiatrie

Het integriteitsprincipe houdt in dat een gekozen behandeling wordt gegeven zoals deze is bedoeld. Het principe is voor behandelaars een leidraad voor een adequate uitvoering van de behandeling. Wanneer een alternatieve vorm van behandeling bij een patiënt echter wenselijker lijkt, maakt het integriteitsprincipe het onmogelijk om van de leidraad af te wijken, zonder dat dit zorgvuldig wordt geëvalueerd en gerapporteerd. Voorstanders van een ferme handhaving van het protocol zien dat de patiënt op deze manier wordt behoed voor de willekeur van de zorgverlener. Tegenstanders zien juist dat een patiënt is overgeleverd aan zorg die niet specifiek op hem is afgestemd. Wat is belangrijker, het proces of het individu? Deze vraag staat in dit debat centraal.

- **Werkvorm:** debat
- **Wat levert het op?** U bent zich bewust van het belang van het integriteitsprincipe, maar ook van de effecten die het met zich kan meebrengen.
- **Sprekers:** Leo Huberts / Marc de Boer
- **Organisatie:** Festival Forensische Zorg
- **Locatie:** Loods 5

Vuur werkt; over brandstichters en pyromanie

Dit werkcollege begint met een inleiding over het vuur in de geschiedenis en de kunst. Daarna gaan we in op het contrast tussen individueel uitgevoerde brandstichtingen en branden die door een groep zijn aangestoken. We besteden aandacht aan de plaats van het delict en de modus operandus. Daarna gaan we vooral in op de psychische conditie en motieven en drijfveren die ten grondslag liggen aan dergelijke delicten. Wat heeft dat voor implicaties voor de behandeling?

- **Thema:** Zorg die WERKT
- **Werkvorm:** Werkcollege
- **Wat levert het op?** Inzicht in het eigene, het aardige en het eigenaardige van brandstichters, hun delict en hun pathologie
- **Spreker:** Frans Koenraadt
- **Organisatie:** Universiteit Utrecht/PBC/NIFP/FPK Assen
- **Locatie:** Loods 6

Autisme: een eigen benadering doet recht en levert resultaat.

Patiënten met een autismespectrumstoornis (ASS) vormen een substantieel segment in de forensische psychiatrie. Schattingen lopen uiteen van tien tot vijftien procent. Het niet onderkennen van de ASS en geen rekening houden met de aard van de stoornis bij de behandeling kan leiden tot agressie, incidenten, vastlopen

van het behandeltraject of sterk vertraagde voortgang. Er is inmiddels ervaring opgedaan met efficiënte screening en diagnostiek en het vormgeven van een ASS-zorgprogramma inclusief gerichte emotieregulatietraining om incidenten te beperken en het recidiverisico laag te houden. Zwakbegaafde en licht verstandelijk beperkte patiënten vragen om een eigen accent. De Nederlandse Vereniging voor Autisme (NVA) wil specifieke aandacht voor de doelgroep forensisch psychiatrische patiënten met ASS.

- **Thema:** Werk in uitvoering
- **Werkvorm:** FFZ Academie
- **Wat levert het op?** Betere onderkenning van een eigen benadering van patiënten met een ASS en een idee van de mogelijkheden voor emotieregulatietraining
- **Sprekers:** Arnold Bartels / Petra Geerligts / Marsja Mulder
- **Organisatie:** Dr. Leo Kannerhuis, Centrum voor autisme, FPC Dr. S. van Mesdag en Van der Hoevenstichting (Inbreng van Trajectum en de NVA) Georganiseerd door het EFP
- **Locatie:** Loods 7

'Kunstenaars' van het de-escaleren

Dwang en drang zijn soms onvermijdelijk. Binnen de FPK Inforsa ligt de focus in deze situaties op de-escalatie. Veiligheid is meer dan piepers dragen en fysieke afstand houden. In contact komen en in contact blijven zijn hierbij de sleutelwoorden. Vanuit deze filosofie zijn de de-escalatie ondersteuners ontstaan. Hoe kun je in contact staan als er sprake is van fysieke dreiging of fysieke agressie van de cliënt? Hoe kun je een team helpen dat zelf het contact met de agressieve cliënt kwijt is en bij wie de adrenaline tot grote hoogte is gestegen? Sommige teamleden blijken ware 'kunstenaars' in het de-escaleren. Dat heeft vooral met talent en persoonlijke eigenschappen te maken. In deze workshop laten we zien hoe we deze 'kunstenaars' binnen FPK Inforsa hebben gezocht en ingezet. Voorbeelden tonen aan hoe we hiermee veel dwang, olopemde escalatie en onnodig geweld konden voorkomen. Ook laten we zien hoe we vat proberen te krijgen op deze eigenschappen en hoe we het de-escaleren werken meer gemeengoed proberen te maken.

- **Thema:** Zorg die WERKT
- **Werkvorm:** Werkplaats
- **Wat levert het op?** U weet hoe u gebruik kunt maken van collega's met de-escalerende kwaliteiten en bent enthousiast over de mogelijkheden.
- **Sprekers:** Minco Ruiters / Renske de Jong / Mohamed Zemmouri
- **Organisatie:** FPK Inforsa
- **Locatie:** Kalvermelk 1

Versterking van de positie van slachtoffers – ook in de forensische zorg?

Het versterken van de positie van slachtoffers van criminaliteit is een prioriteit van het kabinet. Het cluster slachtofferbeleid van het Ministerie van Veiligheid en Justitie houdt zich bezig met het slachtofferbeleid. Doel hiervan is het bijdragen aan de beperking van de materiële en immateriële schade van slachtoffers door effectieve slachtofferzorg. Het beleid sluit zo veel mogelijk aan bij de behoefte van slachtoffers, zonder voorbij te gaan aan de eigen verantwoordelijkheid van slachtoffers. Op 1 januari 2011 is de Wet Versterking Positie Slachtoffers in werking getreden, waarin diverse rechten van slachtoffers in het strafproces zijn opgenomen. Wat betekent dit voor DJI en de forensische zorg? Hoe zit het met het slachtofferbewustzijn in de forensische zorg en (hoe) draagt de forensische zorg bij aan herstel voor het slachtoffer?

- **Thema:** Slachtoffer
- **Werkvorm:** Werkplaats
- **Wat levert het op?** Informatie van de politieke beleidslijnen en actuele ontwikkelingen op het terrein van slachtofferzorg (wetgeving, beleid en uitvoering). U bent aan het denken gezet over de positie van het slachtoffer in de forensische zorg.
- **Sprekers:** Mariëlle Basten / Renee van Eijl
- **Organisatie:** Ministerie van Veiligheid en Justitie Directoraat-Generaal Jeugd en Sanctietoepassing, Directie Sanctie- en Preventiebeleid Slachtofferbeleid
- **Locatie:** Kalvermelk 2a

Wanted: the unwanted!

Het ForFACT team van het Dok werkt met een veelbelovende methode voor forensisch psychiatrische patiënten met ernstige problematiek. In deze interactieve workshop kan het publiek actief participeren in de werkwijze, de dynamiek en vooral het werkplezier van het ForFACT team. We laten dit zien door middel van ‘real life gaming’, een methode waarbij deelnemers actief mee kunnen doen zonder het gevoel te krijgen een matige soapacteur in een rollenspel te zijn. Een heel nieuwe manier van interactief leren en delen van ervaring.

- **Thema:** WERK in uitvoering
- **Werkvorm:** Werkplaats
- **Wat levert het op?** U bent op de hoogte van de werkwijze van het Forensische (F)ACT team van het Dok. U hebt op een vrolijke, doch leerzame en onderbouwde manier kunnen proeven aan onze nieuwe werkwijze.
- **Sprekers:** Rosalind van der Lem / Ton Bolster
- **Organisatie:** Het Dok Rotterdam
- **Locatie:** Kalvermelk 2b

In een spiraal naar boven.

Het programma ‘In een spiraal naar boven’ gaat over meer zelfcontrole bij alcohol- en druggebruik. In het programma staat het begrip ‘kwaliteit van leven’ centraal. We vragen deelnemers hoe ze tegen de kwaliteit van hun huidige leven aankijken en hoe hun toekomstige leven eruit zou moeten zien. Samen bekijken we welke regels en afspraken ze, vaak onbewust, met zichzelf gemaakt hebben over hun gebruik. Hoe kunnen ze door te schaven aan die regels en afspraken met zichzelf geleidelijk veranderingen aanbrengen in de kwaliteit van hun leven? Tijdens deze presentatie laten we zien hoe u mensen tijdens zo’n ontdekkingsreis naar een nieuw leefregelpatroon zinvol kunt begeleiden. In het eerste deel nemen we de ontwikkelingsgeschiedenis van het programma onder de loep en doen we verslag van diverse onderzoeken. In het tweede deel kijken we naar praktijkervaringen binnen de sociale verslavingszorg en de verslavingsreclassering in Amsterdam, Rotterdam, Alkmaar en Utrecht.

- **Thema:** Zorg die WERKT
- **Werkvorm:** Werkcollege
- **Wat levert het op?** Kennis over de allerlaatste ontwikkelingen rondom het programma en de werkzaamheid ervan.
- **Sprekers:** Edith Cramer / Jenny de Bruyne / Joost Beets
- **Organisatie:** AMC / AIAR
- **Locatie:** Kalvermelk 2c

Interventies bij ontkenning van kindermishandeling.

Zo’n tachtig procent van de ouders ontkent als er vermoedens zijn van kindermishandeling. Als erkenning van de mishandeling of het misbruik nodig is, is de kans groot dat de behandeling vastloopt. Cognitieve relabeling van therapiedoelen ‘gericht op veiligheid binnen het gezin’ in plaats van therapie afgestemd op ‘toegeven van de mishandeling’ verhoogt de kans op een positief behandelresultaat. Dit vraagt om een creatieve en respectvolle benadering van ouders en kinderen. In deze workshop lichten we de uitgangspunten van de Oplossingsgerichte Therapie bij Ontkenning van Kindermishandeling toe. We demonstreren enkele interventies en oefenen aan de hand van een casus. Een van de methoden is het maken van tekeningen die met het gezin van tekst worden voorzien. Deze words & pictures-methodiek leidt tot een proces van cognitieve herstructurering. Tijdens deze workshop oefenen we hiermee.

- **Thema:** Zorg die WERKT
- **Werkvorm:** Werkplaats
- **Wat levert het op?** Inzicht in het omgaan met ontkenning bij kindermishandeling en kennis over de methode om over de weerstand heen te stappen. U weet hoe u de zorgen over veiligheid in het gezin met ouders en kinderen bespreekbaar kunt maken.
- **Sprekers:** Ivo Pothaar / Judith Yntema
- **Organisatie:** De Waag
- **Locatie:** De Jutekelder

Slachtoffer in Beeld

Slachtoffer in Beeld organiseert slachtoffer-dadergesprekken en andere vormen van contact tussen slachtoffers en daders van misdrijven. Doel van de gesprekken is dat slachtoffer en dader zich anders tot elkaar en het misdrijf gaan verhouden. Daarnaast verzorgt Slachtoffer in Beeld cursussen en workshops voor daders en professionals die met daders werken, over de thema’s slachtoffers, spijt, schuld en schaamte. De workshop is relevant voor alle medewerkers binnen de forensische zorg. We geven informatie over slachtoffer-dadergesprekken en het effect daarvan en gaan in op het belang van het ter sprake brengen van het onderwerp slachtoffers. De workshop biedt inspiratie om het thema onder de aandacht te brengen in de behandeling en begeleiding aan daders.

- **Thema:** Slachtoffers
- **Werkvorm:** Werkplaats
- **Wat levert het op?** Meer inzicht in het doel, de werkwijze en het resultaat van slachtoffer-dadergesprekken.
- **Sprekers:** Lily Gruitrooij en Bea Pelgrum, bemiddelaars Slachtoffer in Beeld
- **Organisatie:** Slachtoffer in Beeld
- **Locatie:** De Meelzolder

Lieberman Modules in de forensische zorg.

Het programma van Lieberman vormt al 15 jaar in Nederland een belangrijk onderdeel in de behandeling en begeleiding van mensen met psychiatrische/psychische handicaps, waaronder veel cliënten in de forensische zorg. Deze modules zijn niet alleen geschikt voor mensen met een psychotische stoornis maar ook voor patiënten met een persoonlijkheidsstoornis, autisme of een stemmingsstoornis. Ook bij jongeren zijn ze goed toe te passen. Er zijn momenteel zes modules op het gebied van medicatie, symptomen, vrije tijd, werk, verslaving en sociale relaties en intimiteit. Een zevende module over de terugkeer in de maatschappij is in de maak. In deze werkplaats een presentatie van Lieberman Modules.

- **Thema:** WERK in uitvoering
- **Werkvorm:** Werkplaats
- **Wat levert het op?** Kennis over doel en werkwijze van de modules. U weet hoe u ze kunt toepassen binnen de forensische zorg en heeft de werkwijze aan den lijve ondervonden.
- **Spreker:** Helma Blankman, hoofdopleider Lieberman Rinogroep en hoofd wetenschap en opleidingen NIFP.
- **Organisatie:** RINO/NIFP
- **Locatie:** De Postkamer

Basisprogramma voor cliënten

De Woenselse Poort heeft een efficiënte manier gevonden om te zorgen voor een continu aanbod van activiteiten en arbeid. Het aanbod van vaktherapie, dagbesteding, sport, onderwijs, training en arbeid is samengesteld in een rooster. Het aanbod is afgestemd op de verschillende therapeutische milieus en gericht op groepen. Cliënten hebben 6 tot 9 blokken per week (1 blok is 70 minuten) en daarnaast nog arbeid. Dit zorgt ook voor een zeer efficiënte inzet van medewerkers.

- **Thema:** WERKEN aan de toekomst
- **Werkvorm:** Werkcollege
- **Wat levert het op?** Kennis over een zeer efficiënte en effectieve manier om het aanbod van activiteiten vorm te geven.
- **Sprekers:** Sjoerd van Campen / Rob Kimpen
- **Organisatie:** De Woenselse POORT
- **Locatie:** Het Douchelokaal

Schemagroepstherapie in de forensische polikliniek

Individuele schematherapie leidt tot goede resultaten bij patiënten met een borderline persoonlijkheidsstoornis of narcistische en antisociale persoonlijkheidsproblematiek. In hoeverre zou een kortdurende schemagroepstherapie geschikt zijn voor onze cliënten? Tijdens 20 schemagroepsbijeenkomsten en enkele individuele coachingscontacten met zeven cliënten (voornamelijk plegers van gewelddelicten) boekten we voor de volhouders bevredigende resultaten. Wat is schemagroepstherapie? Hoe werkt deze aanpak in onze specifieke setting? Wat vinden de cliënten er zelf van? Hoe effectief is de therapie en zijn er drop-outs? Op al deze vragen geven wij antwoord tijdens deze interactieve workshop. We gaan ook zelf aan de slag om de impact van een oefening te ervaren.

- **Thema:** Zorg die WERKT
- **Werkvorm:** Werkcollege
- **Wat levert het op?** Kennis en inzicht over de mogelijkheden en effectiviteit van schemagroepstherapie in de forensische poliklinische setting
- **Sprekers:** Monique Burger (GZ-psycholoog, senior schematherapeut) / Sikko Salverda (systeemtherapeut)
- **Organisatie:** GGZ-NHN
- **Locatie:** De Havenmeester

“Inspiratie is energie en ideeën krijgen van je omgeving”

Ronde 2 > 13.15 - 14.15 uur

Interculturalisatie

Uit onderzoek blijkt dat niet-westerse allochtonen – ook uit de tweede en derde generatie – in vergelijking met autochtonen een verhoogd risico hebben om psychotische stoornissen te ontwikkelen. In Nederland leidt dit tot een sterke tegenwoordiging van allochtonen in de forensische psychiatrie. Voor het slagen van de behandeling is het van wezenlijk belang rekening te houden met de culturele achtergrond van een patiënt. Toch blijft de ‘Nederlandse behandelmethod’ dominant. Centraal in dit debat staat de vraag of de effectiviteit van een tbs-maatregel niet vergroot wordt wanneer men rekening houdt met culturele diversiteit. Zo ja, hoe gaan wij dit aanpakken?

- **Werkvorm:** debat
- **Wat levert het op?** Bewustwording van de interculturalisatie in de forensische zorg en daarmee van de kansen die er nog liggen in het vergroten van de effectiviteit van een behandeling.
- **Sprekers:** Nienke Verstegen / Lydia Meijerink
- **Organisatie:** Festival Forensische Zorg
- **Locatie:** Loods 5

Slapeloosheid en agressief gedrag

Veel patiënten met psychiatrische stoornissen hebben klachten over hun slaap. Meestal hangen de slaapproblemen samen met de psychiatrische problematiek.

Versillende onderzoeken laten een relatie zien tussen een slechte slaapkwaliteit en boosheid, vijandigheid en agressiviteit. Het is goed mogelijk dat slechte slaap niet alleen een risicofactor vormt voor psychiatrische stoornissen, maar ook voor impulsief of agressief gedrag.

De Divisie Forensische Psychiatrie (DFP) van GGZ Drenthe heeft daarom een slaapkliniek opgezet. De slaapkliniek is gespecialiseerd in de diagnostiek en behandeling van slaap-waak stoornissen bij patiënten met psychiatrische problematiek. Sinds kort hebben wij een volwaardig toegeruste slaapkliniek gerealiseerd in samenwerking met SEIN, een gespecialiseerde zorginstelling voor mensen met epilepsie en slaapproblemen. De behandeling van slaapproblemen binnen DFP vormt een integraal onderdeel van de psychiatrische behandeling. Tevens doen we wetenschappelijk onderzoek naar de invloed van slapeloosheid op reactieve agressie en de onderliggende mechanismen.

- **Thema:** WERKEN aan de toekomst
- **Werkvorm:** Werkcollege
- **Wat levert het op?** Kennis over belang van diagnostiek en separate behandeling van co-morbide slaapproblemen.
- **Spreker:** Marike Lancel
- **Organisatie:** GGZ Drenthe
- **Locatie:** Loods 6

Routine Outcome Monitoring in de reguliere en de forensische GGZ

GGZ Noord-Holland-Noord (GGZNHN) heeft een aantal jaar ervaring met Routine Outcome Monitoring (ROM). In de reguliere langdurende psychiatrie van GGZNHN is ROM met de Health of the Nation Outcome Scale (HoNOS) volledig geïntegreerd in het behandelproces én worden ROM gegevens gebruikt voor feedback en beleidsaanpassingen op teamniveau. Grafische weergave van de ROM-resultaten worden zowel op individueel cliëntniveau als op teamniveau ook op het niveau van de gehele divisie langdurende psychiatrie gebruikt. In de forensische psychiatrie van GGZNHN wordt de ROM uitgevoerd met risicotaxatie instrumenten en de HoNOS. In de lezing presenteren we het gebruik van de ROM in de praktijk van GGZNHN, zowel in de langdurige psychiatrie als de forensische psychiatrie. We gaan in op (on)mogelijkheden, het nut, de noodzaak, de resultaten en aandachtspunten bij implementatie.

- **Thema:** Werk in uitvoering
- **Werkvorm:** FFZ Academie
- **Wat levert het op?** Algemene kennis over ROM in de langdurige GGZ en inzicht in de mogelijkheden van ROM in de forensische zorg
- **Sprekers:** Stefan van Bokkem / Cathrien Hoff
- **Organisatie:** GGZ Noord-Holland Noord / EFP
- **Locatie:** Loods 7

Collegiale opvang binnen de forensische setting

‘Agressie? Daar moet je mee kunnen omgaan in dit werkveld’, klinkt het vaak te gemakkelijk. Opvang na incidenten is nodig om ziekteverzuim te voorkomen. Binnen Inforsa vangen we collega’s die met agressie te maken hebben op met een speciaal collegiaal opvangteam (O-team). Dit zijn medewerkers die geschoold zijn om andere collega’s op te vangen. In deze interactieve workshop leggen we de werking van het O-team uit en besteden we aandacht aan het belang van EHBO (eerste hulp bij opvang).

- **Thema:** Slachtoffers
- **Werkvorm:** Werkplaats
- **Wat levert het op?** Kennis over de basisbeginselen van collegiale opvang binnen een forensische setting.
- **Sprekers:** Cynthia Welsch-van Wolferen / Nienke Ros / Shereen Shaban
- **Organisatie:** Inforsa, onderdeel van Arkin
- **Locatie:** Kalvermelk 1

E-Health in de forensische psychiatrie

Het gebruik van digitale communicatiemiddelen bij de behandeling van psychiatrische patiënten sluit aan bij ontwikkelingen in de samenleving. Het aantal mensen dat online hulp krijgt is de afgelopen drie jaar meer dan verdrievoudigd. De polikliniek van de divisie Forensische Psychiatrie van GGZ Noord-Holland-Noord is in 2011 begonnen met behandeling via internet. Het ForFACT en team Wonen staan in de startblokken om domotica in te gaan zetten. In dit werkcollege krijgt u een demonstratie en hoort u de eerste ervaringen.

- **Thema:** WERKEN aan de toekomst
- **Werkvorm:** Werkcollege
- **Wat levert het op?** kennis over E-Health-toepassingen in de forensische psychiatrie.
- **Sprekers:** Bianca Roelofsen (verpleegkundig specialist GGZ), Diana Polhuis (verpleegkundig specialist GGZ) en René Mooij (SPV)
- **Organisatie:** GGZ Noord-Holland-Noord
- **Locatie:** Kalvermelk 2a

Vaktherapie binnen het PPC

Wilt u een beter beeld van vaktherapie? Kom dan naar onze workshop. U krijgt onder andere een film te zien waarin praktische voorbeelden worden getoond van de behandeling van psychiatrische patiënten/gedetineerden.

- **Thema:** WERK in uitvoering
- **Werkvorm:** Werkplaats
- **Wat levert het op?** Een beeld van vaktherapie en behandeling binnen het PPC in Vught.
- **Sprekers:** Geertje Couwenberg / Evelien Campo
- **Organisatie:** PI Vught
- **Locatie:** Kalvermelk 2b

Voor-, door- en nazorg PPC Zwolle en ketenpartners

Het PPC Zwolle laat zien (audiovisueel en interactief) hoe de instelling werkt aan voor-, door- en nazorg met ketenpartners en hoe het PPC zich ontwikkelt binnen de forensisch psychiatrische context.

- **Thema:** SamenWERKEN
- **Werkvorm:** Werkcollege
- **Wat levert het op?** Inzicht in de manier waarop het PPC Zwolle de samenwerking met ketenpartners vorm en inhoud geeft
- **Sprekers:** Femmy van der Bend / Tom de Geus
- **Organisatie:** PPC Zwolle
- **Locatie:** Kalvermelk 2c

Sterke Meiden

Er worden steeds vaker meisjes en jonge vrouwen wegens antisociaal en agressief gedrag aangemeld bij forensische poliklinieken. Deze meiden zijn in het verleden vaak emotioneel verwaarloosd of getraumatiseerd. De Waag heeft een programma ontwikkeld dat deze meiden leert hun emoties en agressie beter te reguleren, zich weerbaar op te stellen tegen mogelijke gevaren, hun gevoel van eigenwaarde en het zelfvertrouwen te vergroten en hun antisociale denkwijzen achter zich te laten. In deze workshop lichten we het programma toe en ervaart u dankzij enkele interactieve oefeningen hoe de Sterke Meidengroep kan functioneren.

- **Thema:** Zorg die WERKT
- **Werkvorm:** Werkplaats
- **Wat levert het op?** U krijgt een goed beeld van de Sterke Meidengroep en weet wie u naar ons kunt doorverwijzen.
- **Sprekers:** Sharon Leupe / Cindy Oomens
- **Organisatie:** De Waag
- **Locatie:** De Jutekelder

Daderschap in beeld

Verhouding tot eigen daderschap is onderdeel van de behandeling en verdient beleid. In deze workshop gaan we dit nader verkennen. Aan de hand van een schets van de doelgroep van de Piet Roordakliniek en een casusbeschrijving wisselen we met u van gedachten over de implicaties van behandelbeleid voor daders.

- **Thema:** Slachtoffers
- **Werkvorm:** Werkplaats
- **Wat levert het op?** Besef van de implicaties van daderschap in de behandeling.
- **Sprekers:** Agnes de Vries / Mieke van Kampen / Johan Wouda
- **Organisatie:** Tactus / Piet Roordakliniek
- **Locatie:** De Meelzolder

Ronde 3 > 14.30 - 15.30 uur

'Ik heb nog iets te willen.'

FPA Roosenburg heeft in juni 2010 subsidie ontvangen (ZonMW), voor het introduceren en evalueren van herstelgeoriënteerde zorg binnen het forensische programma. Patiënten van afdeling Roosenburg, waarvan de behandeling zich richt op terugkeer naar de samenleving, kregen een module rehabilitatie en herstel aangeboden. Centraal in de module staat het rehabilitatiegerichte denken met kernwoorden: eigen keuzes, eigen kracht, zelfregie, zelfcontrole. Tegelijkertijd is een effectstudie gedaan om bestaande rehabilitatiemethodieken te evalueren bij de specifieke forensische populatie. Definitieve resultaten zijn nog niet beschikbaar, maar tijdens dit Festival kunnen we wel inzichten en ervaringen presenteren.

- **Thema:** WERKEN aan de toekomst
- **Werkvorm:** Werkcollege
- **Wat levert het op?** Inzicht in de noodzaak en mogelijkheden van een rehabilitatiegerichte benadering binnen forensisch psychiatrische grenzen.
- **Spreker:** Wilbert van der Hulst
- **Organisatie:** FPA Roosenburg Altrecht
- **Locatie:** De Postkamer

De verslaafde cliënt verleid om te stoppen

Hoe kun je verslaafde cliënten met een licht verstandelijke handicap verleiden om te stoppen met het gebruik van middelen? In deze actieve workshop laat Trajectum Hoeve Boschoord een antwoord zien. Hoeve Boschoord maakt gebruik van een cognitieve training en dramatherapie. Terugspeeltheater en psychomotorische therapie zijn daarin belangrijke ingrediënten. Doe mee en ervaar het zelf.

- **Thema:** SamenWERKEN
- **Werkvorm:** Werkplaats
- **Wat levert het op?** U ervaart hoe de verslaafde cliënt leert omgaan met zijn verslaving.
- **Sprekers:** Fokko Hospers / Pieter Schut
- **Organisatie:** Trajectum
- **Locatie:** Het Douchelokaal

Cliëntenservicepunt in de forensische zorg

Werken aan herstel is voor forensische cliënten lastiger dan voor cliënten die behandeld worden in de 'gewone' geestelijke gezondheidszorg. In een beveiligde zone zoals De Woenselse Poort gelden immers andere regels en voorwaarden. Om cliënten van De Woenselse Poort meer kansen te bieden, is het Cliëntenservicepunt opgericht. Het servicepunt kent verschillende mogelijkheden om al in een vroeg stadium vaardigheden van cliënten te vergroten. Ze kunnen even zonder bemoeienis van professionals zichzelf zijn en los van behandeldruk eigen vaardigheden uitbreiden of toetsen aan medecliënten die in eenzelfde kader opgenomen zijn. Met dit contact levert het Cliëntenservicepunt een bijdrage aan het opbouwen van intrinsieke motivatie om eigen behandeldoelen (bij) te stellen die vaak aansluiting vinden op aandachtsgebieden uit de delictdiagnostiek.

- **Thema:** Zorg die WERKT
- **Werkvorm:** Werkcollege
- **Wat levert het op?** U hoort wat ontmoeting kan bijdragen aan herstel en hoe u dit kunt implementeren in uw organisatie.
- **Sprekers:** Toon Walravens / Giel Verhaegh / Paul ter Horst
- **Organisatie:** De Woenselse Poort / GGzE
- **Locatie:** De Havenmeester

Inspired by...

Waarom doe je je werk? Wat drijft je? Deze vragen zijn de start van een gesprek over inspiratie. Niet met prominente sprekers, BN-ers, goeroes of bobo's, maar gesprekken met collega's. Drie collega's staan centraal in dit persoonlijk gesprek, maar u had er ook zo kunnen zitten. Het gaat namelijk over uw werk. Wat maakt uw werk leuk of bijzonder? Kunt u het aanbevelen? Wat zou u anders doen?

- **Werkvorm:** debat
- **Organisatie:** Festival Forensische Zorg
- **Locatie:** Loods 5

Ambulante therapie aan seksuele plegers met een verstandelijke beperking

Binnen FIDES (Forensisch Initiatief voor DEviante Seksualiteit) te Beernem (België) passen we al drie jaar met succes een ambulante behandelprogramma toe. Doelgroep zijn plegers van seksueel grensoverschrijdend gedrag met een lichte tot matige verstandelijke beperking. In dit werkcollege geven we een theoretische onderbouwing en praktische uitwerking van dit driedelige behandelprogramma. Onze uitleg wordt ondersteund met een geïllustreerd goed practice-voorbeeld.

- **Thema:** Sglvg
- **Werkvorm:** Werkcollege
- **Wat levert het op?** Meer inzicht in het ambulante behandelprogramma van FIDES
- **Sprekers:** Pierre De Smedt / Sarah Vandewalle
- **Organisatie:** FIDES-Beernem (België)
- **Locatie:** Loods 6

FA Forensisch Sociaal Netwerk Onderzoek

In deze presentatie leggen we uit hoe hulpverleners in de forensische psychiatrie het sociaal netwerk van verdachten en patiënten methodisch in kaart kunnen brengen. U krijgt uitleg over het milieuonderzoek bij het Pieter Baan Centrum. Dit onderzoek brengt via de sociale contacten het gedrag en functioneren van de verdachte zo breed mogelijk in kaart. Vervolgens gaan we in op het Forensisch Sociaal Netwerk Analyse (FSNA) onderzoek. De FSNA is een methodiek om op een gestructureerde wijze het persoonlijke netwerk van een patiënt in kaart te brengen en te analyseren in het kader van resocialisatiemogelijkheden. Een delict staat nooit los van de context waarin de patiënt leeft. Voor het verzamelen van de netwerkgegevens is het FSNA-interview ontwikkeld, waarin zowel de patiënt als netwerkleden worden geïnterviewd. In 2011 is in de FPC van Mesdag een nieuwe FSNA-vragenlijst ontwikkeld. We vertellen u meer over de vragenlijst en gaan in op de mogelijkheden van vervolgmetingen. Daarmee kunnen we het sociaal functioneren van de patiënt in de gehele behandeling volgen.

- **Thema:** Werk in uitvoering
- **Werkvorm:** FFZ Academie
- **Wat levert het op?** Kennis over het milieuonderzoek van het Pieter Baan Centrum. U weet hoe u de forensische sociale netwerkanalyse kunt inzetten bij de behandeling.
- **Sprekers:** Lydia Pomp, Tiny Scheurwater en Anneke Kiers
- **Organisatie:** FPC Dr. S. van Mesdag, Pieter Baan Centrum Georganiseerd door het EFP.
- **Locatie:** Loods 7

Zelf aan het werk met het regiemodel

Tijdens deze workshop kunt u een interventie inbrengen en deze laten uitvoeren door twee trainingsacteurs. U kunt aangeven hoe het beter kan of zelf meedoen in het rollenspel. Zo kunt u oefeningen doen in het omgaan met weerstand en agressie, praktisch ervaren hoe Motiverende Gespreksvoering werkt of ervaren hoe u het best kunt reageren op bijvoorbeeld narcistische krenking of automutilatie. Tijdens de oefeningen krijgt u gerichte feedback.

- **Thema:** WERK in uitvoering
- **Werkvorm:** Werkplaats
- **Wat levert het op?** Kennis en ervaring met een rollenspeltechniek, het regiemodel. Een beeld van het trainingsaanbod van het Opleidingsinstituut DJI.
- **Sprekers:** Leon Palmen / Rob Eijsbouts
- **Organisatie:** Opleidingsinstituut DJI
- **Locatie:** Kalvermelk 1

Forensische CRA: van straffen naar belonen.

De Community Reinforcement Approach (CRA) is een andere manier van omgaan met verslavingsproblematiek en middelenmisbruik in een FPC. Centraal staan alternatieven voor verslavingsgedrag en het zoeken naar bekrachtigers (beloningen). In dit werkcollege zetten we de theorie en praktijk van de CRA uiteen, evenals de integratie met de What Works-principes en het Good Lives Model. Ook vertellen we over de stappen met de implementatie in de praktijk.

- **Thema:** WERKEN aan de toekomst
- **Werkvorm:** Werkcollege
- **Wat levert het op?** Kennis over de unieke CRA-methode binnen een forensisch klinische setting.
- **Sprekers:** Annelies Vissers / Marja Abbenhuis
- **Organisatie:** Pompestichting
- **Locatie:** Kalvermelk 2a

Loods 5			Integriteit in de forensische psychiatrie			Interculturalisatie		Inspired by....			Goed idee!? Wachtijd na niet terugkeren van verlof.				
Loods 6			Vuur werkt; over brandstichters en pyromanie			Slapeloosheid en agressief gedrag		Ambulante therapie aan seksuele plegers met een verstandelijke beperking	SGLVG		Geen nieuwe slachtoffers, geen geheimen		Ex-zedendelictplegers in de maatschappij		
Loods 7		SGLVG	Autisme: een eigen benadering doet recht en levert resultaat.	FA		Routine Outcome Monitoring in de reguliere en de forensische GGZ	FA	Forensisch Sociaal Netwerk Onderzoek	W S FA		Schema Therapy for Complex, Antisocial Patients	FA	De plaats van het delictscenario in de behandeling van forensische patiënten	FA	
Kalvermelk 1			'Kunstenaars' van het de-escaleren	W		Collegiale opvang binnen de forensische setting	W	Zelf aan het werk met het regiemodel	W		Forensische scherpte	W	Agressie tegen hulpverleners: een strafrechtelijke reactie of niet?	W	
Kalvermelk 2a			Versterking van de positie van slachtoffers – ook in de forensische zorg?	S		E-Health in de forensische psychiatrie		Forensische CRA: van straffen naar belonen	V		Agressie Hantering Therapie: Een effectiviteitsstudie van forensische ambulante patiënten		Op het puntje van je stoel		
Kalvermelk 2b			Wanted: the unwanted!			Vaktherapie binnen het PPC		HoNOS metingen als Reguliere Outcome Monitoring			Behandeling van zwakbegaafde agressieplegers	SGLVG	Verbetering somatische zorg in de forensische psychiatrie		
Kalvermelk 2c			In een spiraal naar boven	V		Voor-, door- en nazorg PPC Zwolle en ketenpartners		Het delict centraal			Ifzo in de keten - van indicatiestelling tot zorg		Voorspellen van recidive bij twee forensische populaties		
Jutekelder			Interventies bij ontkenning van kindermishandeling			Sterke Meiden		Meer aandacht voor jong volwassenen; een positieve verandering			Forensische ACT		Zorgtrajecten binnen de forensische zorg		
Meelzolder			Slachtoffer in Beeld	S		Daderschap in beeld	S	De positie van het slachtoffer binnen de tbs	S		Liefde is een WERKwoord	S	Cultural Match en de effectiviteit van psychotherapie bij allochtonen	W S	
Postkamer			Liberman Modules in de forensische zorg			'Ik heb nog iets te willen.'		Forensische neuropsychiatrie			ROM in detentie		Yoga en psychiatrie		
Douchelokaal			Basisprogramma voor cliënten			De verslaafde cliënt verleid om te stoppen	V	Als uw patiënt niet wil			WRAP around care	V	Op het scherpst van de snede		
Havenmeester			Schemagroepstherapie in de forensische polikliniek			Cliëntenservicepunt in de forensische zorg		Leefstijltraining als onderdeel van ambulante forensische behandeling			Systematisch werken binnen de behandeling van cliënten met een multiculturele afkomst	W S	Zorgethiek werkt!		

Plenair Startschot Hapjes & Drinkjes **Grande Finale**

WERKvloer

- De Waag draagt duurzaam bij aan een veiliger samenleving
- Netwerk Vaktherapeuten Forensische Werkveld
- Groot Batelaar komt naar je toe in 2012
- Follow up Dialectische Gedragstherapie
- De ideale match tussen zorgaanbod en zorgvraag

- Forensisch PlaatsingsLoket (FPL)
- Forensisch Psychiatrisch Toezicht en Thuiszorg via het ACT Organisatiemodel
- Vrijwilligerswerk: slechts op bezoek
- Forensisch Wonen

- De Dokwerker
- Echt werk maken van kwaliteit
- De autist leert zichzelf lezen
- Forensische Studiedag
- Vrijlaten is iets anders dan loslaten

- EFP: makelen en schakelen
- IFZO en de keten
- De Trajectkaart
- NIFP/IFZ
- Investeer in jezelf

- Medicatieverstrekking
- Brug tussen justitie en zorg
- Forensisch wonen
- WODC-informatiestand
- Forensische zorg en de naasten

Vervolg Ronde 3 > 15.00 - 16.00 uur

HoNOS metingen als Reguliere Outcome Monitoring

ROM is een vorm van benchmarking en prestatie metingen. In de GGZ instellingen is de ROM verplicht en worden de eerste ervaringen opgedaan. Enkele forensische instellingen zijn eveneens met resultaatmetingen gestart. In de FPK Inforsa in Amsterdam worden na de behandelplanbesprekingen bij elke patiënt de schaalwaarde van de twaalf HoNOS-items in een consensusprocedure vastgesteld. Er zijn intussen voldoende gegevens verzameld voor de beschrijving van de patiëntengroep en voor een veranderingsmeting. Tijdens deze workshop presenteren wij de eerste resultaten en benoemen we de valkuilen en problemen.

- **Thema:** Zorg die WERKT
- **Werkvorm:** Werkplaats
- **Wat levert het op?** U weet wat de mogelijkheden zijn om met de HoNOS in het kader van ROM een effectmeting te doen.
- **Sprekers:** Udo Nabitz / Bert Vogelaar / Ivo van Outheusden
- **Organisatie:** FPK Inforsa
- **Locatie:** Kalvermelk 2b

Het delict centraal

Bij patiënten die na het plegen van een delict in de forensische zorg belanden, heeft de hulpverlenende instantie de hoofdopdracht om het recidivegevaar te verminderen. In dit college geeft Centrum Forensisch Psychiatrische Zorg Mondriaan weer hoe het vorm geeft aan deze behandelopdracht. De uitleg over de 'delictketengroep' wordt onderbouwd vanuit het CGT-model (cognitieve gedragstherapie). Daarbij besteden we aandacht aan het inhoudelijke draaiboek, de implementatie, het werken in de groep en het lopend onderzoek naar de effectiviteit van de groepsbehandeling.

- **Thema:** Zorg die WERKT
- **Werkvorm:** Werkcollege
- **Wat levert het op?** Een indruk hoe het delict een wezenlijke plaats heeft in de behandeling en hoe u interactief met recidivevermindering aan de slag kunt gaan.
- **Sprekers:** Mignon Tekelenburg / Dorien Hendriks
- **Organisatie:** Mondriaan
- **Locatie:** Kalvermelk 2c

Meer aandacht voor jong volwassenen; een positieve verandering

Er komt meer ruimte voor een persoonsgerichte aanpak voor jong volwassenen die met Justitie in aanraking komen. Aandacht voor jongeren tussen 18 tot 23 jaar is belangrijk, omdat er dan nog veel in hun levens verandert en die veranderingen ten positieve kunnen worden gekeerd. Veel jongeren in deze

leeftijdscategorie hebben problemen met middelen en/of psychiatrische problemen. Zij krijgen vaak niet de juiste begeleiding. Binnen de verslavingsreclassering en GGZ gebruiken we de deskundigheid en netwerken die bij veel instellingen al aanwezig zijn. Deze deskundigheid (verslaving, psychiatrie, systeem aanpak, preventie) gaan we verder ontwikkelen, vooral de relatie met het delictgedrag.

Centraal in dit werkcollege staat het contact tussen de jong volwassene die contact heeft met de reclassering. Hoe kunnen we een positieve verandering bewerkstelligen? Hoe gebruiken we het netwerk van de jongere hiervoor? Waarom vinden wij het belangrijk om samen te werken met instellingen die deskundig zijn op dit gebied?

- **Thema:** SamenWERKEN
- **Werkvorm:** Werkcollege
- **Wat levert het op?** Een beeld van de persoonsgerichte aanpak van jong volwassenen bij Palier/SVG en handvatten hoe u deze aanpak kunt toepassen in de praktijk.
- **Sprekers:** Diverse medewerkers van Palier en Stichting Verslavingsreclassering GGZ
- **Organisatie:** Palier/Stichting Verslavingsreclassering GGZ
- **Locatie:** De Jutekelder

De positie van het slachtoffer binnen de tbs

De staatssecretaris heeft hulp aan slachtoffers tot een van de speerpunten van zijn beleid gemaakt. Lotgenotenorganisaties bundelen hun krachten om op te komen voor de belangen van slachtoffers. In het werken met tbs-gestelden ligt een spanningsveld tussen belangen van de dader en het slachtoffer. Hoe stel je je op als FPC? Het ministerie stelt een slachtofferonderzoek als voorwaarde voor verlof. Hoe ziet dat er uit? Binnen de Van der Hoevenkliniek vinden gesprekken plaats tussen dader en slachtoffer. Hoe en wanneer vinden deze plaats, wat zijn voorwaarden tot een gesprek en hoe informeren we deze specifieke groep mensen? Korte lijnen en heldere communicatie liggen hieraan ten grondslag. In het werken met slachtoffers nemen de organisaties Slachtofferhulp Nederland en Slachtoffer in Beeld een belangrijke plaats in binnen de tbs. Deze organisaties en hun werkwijze zorgen voor nieuwe mogelijkheden binnen ons werkveld. De positie van het slachtoffer en de belangen van de dader kunnen op deze manier beter worden gewogen.

- **Thema:** Slachtoffers
- **Werkvorm:** Werkcollege
- **Wat levert het op?** U bent op de hoogte van de unieke positie van slachtoffers en nabestaanden en weet hoe deze op een adequate manier geholpen kunnen worden.
- **Sprekers:** Arie Raaijmakers / Christa Kollen
- **Organisatie:** Van der Hoeven Kliniek
- **Locatie:** De Meelzolder

Forensische neuropsychiatrie

Het zoeken van verklaringen voor gedrag in de 'bedrading' in de hersenen kan een waardevolle bijdrage leveren aan de forensische sector. Ongeveer tien procent van de gedetineerden heeft een vorm van niet aangeboren hersenletsel (NAH). Recente studies tonen aan dat fors afwijkend sociaal gedrag, het overschrijden van sociale normen en regels, gerelateerd is aan frontale neurale netwerken die betrokken zijn bij executieve functies en sociale cognitie. Het is goed mogelijk dat verstoring van deze hersenfuncties een deel van de gedragsstoornissen binnen de forensische populatie verklaren. In dit werkcollege bespreken we afwijkend (antisociaal) gedrag vanuit een neurowetenschappelijk perspectief. Zijn er specifieke frontale hersengebieden betrokken bij antisociaal gedrag? Hoe kunnen we dit meten?

Binnen Altrecht werken de FPA Roosenburg en Vesalius (Expertise Centrum Neuropsychiatrie) intensief samen om de diagnostiek en behandeling bij deze populatie optimaal vorm te geven. In dit college benadrukken we het belang van de verbinding tussen de neurologie, psychiatrie en de neuropsychologie binnen Justitie om afwijkend gedrag te verklaren.

- **Thema:** WERKEN aan de toekomst
- **Werkvorm:** Werkcollege
- **Wat levert het op?** U bent op de hoogte van de complexe diagnostiek binnen Justitie waarbij sprake is van hersenletsel of andere hersenpathologie.
- **Sprekers:** Frank Jonker / Kiki de Carvalho
- **Organisatie:** Altrecht, Vesalius Centrum voor Neuropsychiatrie / Altrecht, FPA Roosenburg
- **Locatie:** De Postkamer

Als uw patiënt niet wil

Een actieve workshop aan de hand van theoretische informatie. We bespreken casuïstiek en oefenen met methoden om beter bij patiënten aan te sluiten en om te gaan met verzet en weerstand.

- **Thema:** SamenWERKEN
- **Werkvorm:** Werkplaats
- **Wat levert het op?** Handvatten om met weerstand om te gaan en nieuwe manieren van reageren en gespreksvoering in het contact met patiënten.
- **Sprekers:** Sanne Zewald / Rob Leuvrink / Sigrid Vrieling
- **Organisatie:** Pompekliniek
- **Locatie:** Het Douchelokaal

Leefstijltraining als onderdeel van ambulante forensische behandeling

De leefstijltraining is een korte trainingsmodule gericht op het terugdringen van problematisch middelengebruik en gokken. We lichten de wetenschappelijke basis van dit programma kort toe. Ook komen de criteria aan bod om wel of niet te kunnen deelnemen. Ten slotte oefenen deelnemers zelf met enkele facetten van de leefstijltraining, om zo nog beter zicht te krijgen op de inhoud van de training.

- **Thema:** Zorg die WERKT
- **Werkvorm:** Werkplaats
- **Wat levert het op?** Kennis van de inhoud en de opzet van de leefstijltraining
- **Sprekers:** Chris Dijkhuizen / Tessa Van Duuren
- **Organisatie:** De Waag
- **Locatie:** De Havenmeester

“Zonder inspiratie geen groei, ontwikkeling en succes”

Ronde 4 > 16.15 - 17.15 uur

Goed idee!? Wachtijd na niet terugkeren van verlof

Tbs'ers die tijdens hun verlof ontsnappen moeten sinds januari dit jaar minimaal een jaar wachten voordat zij weer op verlof mogen. Deze wachttermijn is nieuw. Volgens staatssecretaris Teeven schept deze maatregel helderheid en uniformiteit in de manier waarop verschillende klinieken omgaan met tbs'ers die niet van verlof terugkeren. Ook gaat de staatssecretaris ervan uit dat de maatregel een afschrikwekkend effect heeft: voor wie ontsnapt, duurt de behandeling langer. De vraag is of dit nieuwe beleid de behandeling wel baat en niet schaadt. Schrikt de maatregel tbs'ers inderdaad af om niet terug te keren van verlof of werkt de regeling andere effecten als uitzichtloosheid in de hand? Zou deze uitzichtloosheid ervoor kunnen zorgen dat mogelijke tbs'ers vaker kiezen voor het uitzitten van een celstraf, met het gevolg dat zij na een tijd onbehandeld op straat staan en wat zou dit betekenen voor de maatschappij?

- **Thema:** Zorg die WERKT
- **Werkvorm:** Debat
- **Wat levert het op?** Een duidelijk beeld van de positieve en negatieve effecten van de verlof-maatregel.
- **Locatie:** Loods 5

Geen nieuwe slachtoffers, geen geheimen

COSA is een methodiek om zedendaders op een veilige en sociale manier weer aan de samenleving te laten deelnemen. Hanneke de Korte (Reclassering Nederland) interviewt vrijwilliger(s), professionals en wetenschappers over COSA. In het panel zitten een COSA-vrijwilliger, een cirkel-coördinator van Reclassering Nederland en een wetenschapper van Avans Hogeschool. Het publiek wordt actief bij de discussie betrokken.

- **Thema:** WERKEN aan de toekomst
- **Werkvorm:** Werkbespreking
- **Wat levert het op?** Kennis van deze bijzondere methodiek en inzicht in de verschillende rollen van de betrokken instellingen.
- **Sprekers:** een vertegenwoordiger van de wetenschap (Expertisecentrum Veiligheid), een cirkelcoördinator en een vrijwilliger. Hanneke de Korte verzorgt het interview.
- **Organisatie:** Reclassering Nederland
- **Locatie:** Loods 6

FA

Schema Therapy for Complex, Antisocial Patients

Schema Therapy (ST) is an integrative form of cognitive-behavior therapy for personality disorders. There is good evidence for the effectiveness of ST for non-forensic patients with Borderline Personality Disorder. Bernstein and colleagues have adapted ST for forensic patients. They are conducting a randomized clinical trial to test the effectiveness of ST versus usual forensic treat-

ment for patients with Cluster B personality disorders like antisocial, borderline, and narcissistic personality disorders) at 8 tbs clinics. More than one hundred patients are participating in the study, which began in 2007. Preliminary findings in the first 30 patients to complete the 3-year study suggest that ST is outperforming treatment as usual with respect to lowering recidivism risk, and facilitating resocialization into the community. Although these findings are not yet statistically significant, and need to be confirmed in the larger sample, they suggest that ST is a promising treatment for forensic patients with personality disorders. In this presentation, the ST treatment approach will be presented, along with the preliminary findings of the national clinical trial of the effectiveness of ST in forensic patients with personality disorders. Applications for the forensic field as a whole will also be discussed.

- **Thema:** Werk in uitvoering
- **Werkvorm:** FFZ Academie
- **Wat levert het op?** Inzicht in de waarde van schematherapie in de behandeling van cluster B persoonlijkheidsstoornissen in de forensische zorg
- **Spreker:** David P. Bernstein, Ph.D.
- **Organisatie:** Maastricht University, FPC de Rooyse Wissel, EFP
- **Locatie:** Loods 7

Forensische scherppte

In de tbs is behalve goede zorg forensische scherppte van cruciaal belang. Dit vergroot de veiligheid van de werker en zijn collega's. Forensische scherppte raakt risicofactoren en risicomanagement in de dagelijkse zorg. In deze workshop leggen we door oefeningen en uitwisseling van ervaringen uit hoe je forensische scherppte in je dagelijkse werk kunt praktiseren. De ideeën zijn gebaseerd op ons werk in de kliniek en de pogingen om een goede balans te vinden tussen humanitaire zorg en justitiële regelgeving.

- **Thema:** WERK in uitvoering
- **Werkvorm:** Werkplaats
- **Wat levert het op?** Meer zicht op uw eigen forensische scherppte en meer alertheid op het herkennen van signalen.
- **Sprekers:** Tom Deenen / Rob Ziel
- **Organisatie:** FPC Veldzicht
- **Locatie:** Kalvermelk 1

Agressie Hantering Therapie: Een effectiviteitsstudie van forensische ambulante patiënten

In deze naturalistische studie werd het effect van de Agressiehanteringstherapie (AHT) van Hornsveld (2007) bij 74 mannelijke forensisch poliklinische patiënten onderzocht. Daarbij was de hoofdvraag, of de AHT voor de forensische ambulante doelgroep effectief is en of het aantal gevolgde sessies bijdraagt aan de effectiviteit. Daarnaast bestond de vraag,

of extra PMT-sessies bijdragen aan de effectiviteit van het behandelprogramma. De plaatselijke politiedatabase werd gebruikt om alle informatie over terugval in agressief gedrag na eindigen van de therapie te verzamelen. Deze studie toont aan dat een grotere intensiteit van AHT samenhangt met een afname van meldingen bij de politie. De resultaten suggereren dat het cognitief gedragstherapeutisch gedeelte, maar niet het PMT-gedeelte van AHT bijdraagt aan de effectiviteit van de Agressiehanteringstherapie. Hoewel de omstandigheden voor dit naturalistische onderzoek moeilijk waren, zijn de uitkomsten veelbelovend. Het is dus zeker de moeite waard systematisch verder onderzoek te doen naar de effecten van dit behandelprogramma.

- **Thema:** Zorg die WERKT
- **Werkvorm:** Werkcollege
- **Wat levert het op?** U heeft een beeld gekregen van de effectiviteit van de agressie hanteringstherapie van Hornsveld bij forensisch ambulante patiënten.
- **Sprekers:** Anne van der Horst / Bert de Wit
- **Organisatie:** FPC De Rooyse Wissel; Polikliniek De Horst, Tegelen
- **Locatie:** Kalvermelk 2a

Behandeling van zwakbegaafde agressieplegers

In Kairos wordt de FAZ (Forensische Agression Replacement Training voor Zwakbegaafden) uitgevoerd. Deze speciale therapie voor zwakbegaafden is er niet voor niets. 16% van de bevolking heeft een IQ lager dan 85 (1 op de 6). Uit een onderzoek van de GGD in Amsterdam in 2011 naar draai-deurcriminelen blijkt 40 procent van de tot nu toe onderzochte jongeren licht verstandelijk gehandicapt te zijn. Een passend aanbod is dus zeer gewenst en door Kairos in samenwerking met de Goldstein stichting Nederland ontwikkeld. Het aanbod is gebaseerd op de ART (Agression Replacement Training). Specifiek in de behandeling is betrokkenheid van het netwerk en samenwerking met MEE. Bovendien is het behandelaanbod geprotocoliseerd en wordt wetenschappelijk onderzocht. Tijdens het Festival presenteren we de eerste hoopgevende resultaten. Daarnaast laten we zien wat het aanbod inhoudt. Dit zal op een interactieve manier plaatsvinden.

- **Thema:** Sglvg
- **Werkvorm:** Werkplaats
- **Wat levert het op?** Kennis van behandelmethodes en effecten daarvan, gericht op zwakbegaafde agressieplegers.
- **Sprekers:** Nicolle Prevoo / Arnold Elbers
- **Organisatie:** Kairos Nijmegen
- **Locatie:** Kalvermelk 2b

Ifzo in de keten - van indicatiestelling tot zorg

Het Informatiesysteem forensische zorg (Ifzo) ondersteunt de gehele keten van forensische zorg, van indicatiestelling tot en met facturatie. Tijdens een interactieve presentatie tonen we u hoe Ifzo optimale samenwerking en efficiënte gegevensuitwisseling in de keten mogelijk maakt.

- **Thema:** SamenWERKEN
- **Werkvorm:** Werkcollege
- **Wat levert het op?** Inzicht in de mogelijkheden van Ifzo
- **Sprekers:** Milena Albers / Hans Scheermeijer
- **Organisatie:** DJI
- **Locatie:** Kalvermelk 2c

Forensische ACT

Forensische ACT (Assertive Community Treatment) is een vorm van intensieve, ambulante en multidisciplinaire zorg aan forensisch psychiatrische patiënten. Forensische ACT richt zich niet alleen op de individuele behandeling en begeleiding van patiënten, maar ook op het bevorderen van de veiligheid in de samenleving door middel van monitoring. We laten u in deze sessie kennismaken met forensische ACT. Wat is het, op wie richt het zich, hoe organiseer je het en wat levert het op? Na een inleiding van het Trimbos-instituut geeft het forensische ACT-team van GGZ Drenthe een toelichting op zijn werkwijze en doelstellingen. Dat gebeurt aan de hand van uitgebreide en aansprekende casuïstiek. Uiteraard is er gelegenheid voor vragen, uitwisseling en discussie.

- **Thema:** DoorWERKEN
- **Werkvorm:** Werkplaats
- **Wat levert het op?** U weet wat forensische ACT is en heeft een indruk hoe forensische ACT in de praktijk werkt.
- **Sprekers:** Laura Neijmeijer / Jasper Klaver / Carrie Ploeger
- **Organisatie:** Trimbos-instituut / GGZ Drenthe
- **Locatie:** De Jutekelder

“Inspiratie is intellectuele brandstof voor de mens...”

Ronde 5 > 17.30 - 18.30 uur

Liefde is een WERKwoord

Bij Het Dok hebben we een modulair behandelprogramma voor daders (en hun partners) van partnergeweld. In deze interactieve workshop onderzoeken we communicatiepatronen binnen gewelddadige relaties en koppelen we deze aan onze therapie die is gericht op het stoppen van het geweld.

- **Thema:** Zorg die WERKT
- **Werkvorm:** Werkplaats
- **Wat levert het op?** Inzicht in patronen binnen disfunctionele relaties en kennis van effectieve interventies om partnergeweld te stoppen.
- **Sprekers:** Nannie Faber / Marjolein Bode / Jacobien van de Garde
- **Organisatie:** Het Dok
- **Locatie:** De Meelzolder

ROM in detentie

Zorgpsychiaters van het NIFP werken binnen vier PI's aan een pilot met ROM (routine outcome monitoring). Het NIFP wil graag klankborden met het veld over de eerste resultaten, opgekomen vragen en mogelijke verbreding van de pilot.

- **Thema:** WERKEN aan de toekomst
- **Werkvorm:** Werkplaats
- **Wat levert het op?** U hebt kennis genomen van het initiatief en een bijdrage kunnen leveren aan het optimaliseren van het proces ROM binnen detentie.
- **Sprekers:** Henrik Keijer / Dita Heerens
- **Organisatie:** NIFP
- **Locatie:** De Postkamer

WRAP around care

Verslaafde justitiabelen hebben vaak een heel scala aan hulpverleners om zich heen. Dat leidt tot versnippering. Bovendien weten hulpverleners vaak niet van elkaar waar ze mee bezig zijn. Wrap around care is ontwikkeld in Canada en de VS en is bedoeld om gezinnen grip te laten krijgen op hun problemen.

Onderzoek laat zien dat deze aanpak werkt. In Nederland wordt de aanpak in de jeugdzorg in pilots toegepast en verder onderzocht. Voor verslaafde justitiabelen met een scala aan problemen en dito hulpverleners lijkt deze benadering ook veelbelovend te zijn. Bij de verslavingsreclassering en het GAVO van Centrum Maliebaan wordt de cliënt begeleid om verantwoordelijkheid te nemen voor het traject. Empowerment is een sleutelbegrip. De cliënt stelt zijn eigen doelen en betreft zijn netwerk om deze te behalen. In de workshop presenteren we onze ideeën over hoe wrap around care voor deze doelgroep kan worden toegepast en welke ervaringen we daar inmiddels mee hebben.

- **Thema:** DoorWERKEN
- **Werkvorm:** Werkplaats
- **Wat levert het op?** U kent de principes van wrap around care en weet hoe u deze kunt toepassen in uw eigen dagelijkse praktijk.
- **Sprekers:** Lonneke Casteleijn / Donnalee Heij
- **Organisatie:** Centrum Maliebaan / Hogeschool Utrecht
- **Locatie:** Het Douchelokaal

Systematisch werken binnen de forensische behandeling van cliënten met een multiculturele afkomst

I-psy heeft een systematische werkwijze ontwikkeld om allochtone cliënten en hun families te bereiken. Het aanbod sluit aan bij de culturele achtergrond van de cliënten, waardoor zij in behandeling zijn en blijven. In deze workshop gaan we in op de belangrijkste factoren van intercultureel werken. We laten zien hoe u een vertaalslag kunt maken tussen systematisch werken, culturele aspecten en het terugdringen van recidive.

- **Thema:** WERK in uitvoering
- **Werkvorm:** Werkplaats
- **Wat levert het op?** Inzicht in systematisch werken binnen een forensisch kader.
- **Sprekers:** Ana van den Bosch / Ron Gunneweg
- **Organisatie:** i-psy Almere
- **Locatie:** De Havenmeester

Ex-zedendelictplegers in de maatschappij

De laatste jaren is er veel ophef in de samenleving over ex-zedendelictplegers die terugkeren naar hun woonomgeving. Gemeenten worstelen met het dilemma: het recht op terugkeer van de ex-pleger enerzijds en het risico op een recidive en maatschappelijke onrust anderzijds. In de praktijk blijkt dat gemeenten en burgers slecht geïnformeerd zijn over de problematiek van pedoseksualiteit en het risico op recidive in het algemeen. Ook is weinig bekend over de maatregelen die de gemeente heeft genomen en over externe begeleiding in individuele gevallen. De publieke opinie en de media lijken eerder olie op het vuur te gooien dan juiste informatie te verstrekken. Gemeenten zijn niet goed voorbereid op deze problematiek en zoeken ieder op eigen wijze naar oplossingen. Het gevolg is vaak dat maatregelen genomen worden die het risico op recidive eerder vergroten. Wij presenteren een kennisquiz over de feiten, casuïstiek uit de praktijk en conclusies over een beleid dat de veiligheid voor de samenleving kan verbeteren.

- **Thema:** SamenWERKEN
- **Werkvorm:** Werkplaats
- **Wat levert het op?** Een feitelijk en genuanceerd beeld over de risico's op recidive en over de ongunstige effecten van de huidige jacht op zedelinquenten.
- **Naam spreker:** Loet Post / Bernard Ten Hag
- **Organisatie:** De Waag
- **Locatie:** Loods 6

FA De plaats van het delictscenario in de behandeling van forensische patiënten

In dit college staan we vanuit historisch perspectief stil bij het begrip delictscenario en welke betekenis dit heeft in de behandeling van forensische (zeden)patiënten. Vervolgens bekijken we de betekenis van het delictscenario binnen het grote geheel van recente ontwikkelingen in het wetenschappelijke en klinische denken over de forensische behandeling. Het delictscenario, zo wordt betoogd, speelt een onmisbare rol bij gestructureerde risicotaxatie, de visie op delictmotivatie, de behandelmotivatie, de indicatiestelling van behandeldoelen en het risicomangement.

- **Thema:** Werk in uitvoering
- **Werkvorm:** FFZ Academie
- **Wat levert het op?** Inzicht in de rol van het delictscenario in de forensische behandeling
- **Spreker:** Dr. Daan van Beek, FPC Van der Hoevenstichting
- **Organisatie:** FPC Van der Hoevenstichting/FFZ
- **Locatie:** Loods 7

Agressie tegen hulpverleners: een strafrechtelijke reactie of niet?

Werknemers in de psychiatrie komen regelmatig in aanraking met geweld. Vaak worden deze incidenten veroorzaakt door een klein aantal patiënten. De huidige maatschappelijke trend is om geweld tegen hulpverleners zwaarder te straffen. Maar na een geweldsincident tegen een hulpverlener in de psychiatrie wordt vrijwel niet tot vervolging overgegaan. Een strafrechtelijke reactie op elk incident is niet haalbaar. Wanneer is het wel en wanneer is het niet wenselijk om tot aangifte en strafrechtelijk onderzoek en vervolging over te gaan? Een helder beleid dat duidelijkheid en rechtsgelijkheid biedt, ontbreekt. In deze workshop onderzoeken we aan de hand van voorbeelden wanneer u wel of geen aangifte zou doen. Naast de ervaring en persoonlijke overwegingen van de deelnemers zelf, besteden we aandacht aan de resultaten van het onderzoek naar de aard en omvang van geweldsincidenten in de psychiatrie. De Vrije Universiteit Amsterdam en Inforsa zijn hier momenteel mee bezig.

- **Thema:** WERK in uitvoering
- **Werkvorm:** Werkplaats
- **Wat levert het op?** U weet welke factoren een rol spelen in de beslissing wel of geen aangifte te doen van een geweldsincident
- **Naam spreker:** Mirjam van Leeuwen / Joke Harte
- **Organisatie:** FPK Inforsa / Vrije Universiteit
- **Locatie:** Kalvermelk 1

Op het puntje van je stoel

In deze sessie luistert u naar een spannend, ontroerend en realistisch verhaal in drie bedrijven over forensisch psychiatrisch toezicht op Wendy. Zij heeft haar buurman neergestoken en is veroordeeld voor poging tot doodslag. Wendy is schizofreen en paranoïde. Haar delict komt voort uit het waanidee dat zij gestalkt werd door haar buurman. Deze buurman zou ook constant met haar meeverhuizen. Om van hem af te komen, heeft zij hem 'op advies' neergestoken. Hoe vergaat het Wendy tijdens haar toezicht en hoe verloopt de samenwerking tussen Reclassering Nederland, de forensische zorg en andere betrokken ketenpartners? Ontspannen luisteren mag, maar let op: u kunt zichzelf of uw organisatie zomaar herkennen in het verhaal.

- **Thema:** SamenWERKEN
- **Werkvorm:** Werkplaats
- **Wat levert het op?** U wordt op meeslepende wijze meegenomen in het samenwerkingsproces rond forensisch psychiatrisch toezicht.
- **Naam spreker:** Irma Nibbelink / Michel Peters
- **Organisatie:** Reclassering Nederland
- **Locatie:** Kalvermelk 2a

Verbetering somatische zorg in de forensische psychiatrie

In de GGZ groeit het besef dat er meer aandacht moet komen voor somatische zorg. Psychiatrische patiënten hebben vaak een slechte gezondheid, onder andere door het gebruik van zware psychofarmaca en een ongezonde levensstijl. Dit geldt zeker voor forensisch psychiatrische patiënten. Er is echter weinig of geen aanbod om de somatische zorg te verbeteren. Sinds 2007 werkt de GGZ met een basisset prestatie-indicatoren (www.zichtbarezorg.nl). Daarin is somatische screening een aparte prestatie-indicator. De onderwerpen chronische aandoeningen, medicatieveiligheid en systematisch screenen komen hierin aan de orde. GGZ-instellingen zijn verplicht jaarlijks over deze kwaliteitsindicatoren te rapporteren. Voor cliënten met een strafrechtelijke titel zijn specifieke FP-indicatoren opgesteld, waarin genoemde somatische onderwerpen zijn opgenomen. Het ontbreekt echter aan specifieke instrumenten en kennis. De FPA Roosenburg van Altrecht heeft in een pilotproject gewerkt aan het verbeteren van de somatische zorg. Daarin is veel bereikt, zoals een somatisch screeningsinstrument, een opleidingsmodule voor agogen en verpleegkundigen en de ontwikkeling van de SIEC-wijzer die de medewerkers van Roosenburg ondersteunt bij het signaleren van somatische problemen. (SIEC staat voor Signaleren en Communiceren van somatische problemen in de forensische psychiatrie). In deze workshop vertellen wij meer over de resultaten van dit pilotproject

- **Thema:** Zorg die WERKT
- **Werkvorm:** Werkplaats
- **Wat levert het op?** U bent op de hoogte van dit project en kunt een eerste stap maken in het vertalen van de aanpak naar de eigen praktijk.
- **Naam spreker:** Mieke van Boxtel / Anneke van Wamel
- **Organisatie:** Altrecht Aventurelij / Trimbos instituut
- **Locatie:** Kalvermelk 2b

Zorgtrajecten binnen de forensische zorg

Debat over de doorstroom binnen de forensische zorg: van FPK naar FPA naar RIBW (begeleid wonen). In de praktijk blijkt dat de doorstroom niet optimaal verloopt. Zo zijn er lange wachtlijsten voor plaatsing in een forensisch psychiatrische kliniek en zijn er weinig aanvragen voor een herindicatie. In dit debat gaan we op zoek naar oplossingen om de doorstroom te bevorderen.

- **Thema:** SamenWERKen
- **Werkvorm:** Werkbespreking
- **Wat levert het op?** Meer inzicht in de oorzaken van en oplossingen voor de beperkte doorstroom binnen de forensische zorg.
- **Naam spreker:** Ellen Righart
- **Organisatie:** NIFP/IFZ
- **Locatie:** De Jutekelder

Voorspellen van recidive bij twee forensische populaties

De divisie voor forensische psychiatrie van de GGZ Noord-Holland-Noord heeft onderzoek gedaan naar de kans op recidive bij patiënten die zijn opgenomen met artikel 37 (gedwongen opname in een kliniek). Aanleiding was een eerdere pilotstudie onder deze groep die uitwees dat patiënten met art. 37 na hun opname eerder en vaker recidiveren dan patiënten met een tbs-maatregel. In een vervolgstudie, met een grotere groep patiënten, zijn deze resultaten opnieuw gevonden. Ook bleek dat de HKT-30 en de PCL-R goede voorspellers zijn voor de kans op recidive. De uitkomsten van dit onderzoek kunnen in dit werkcollege leiden tot een discussie over art. 37.

- **Thema:** Zorg die WERKT
- **Werkvorm:** Werkcollege
- **Wat levert het op?** U bent geïnformeerd over de verschillen in kans op recidive bij patiënten met een tbs en patiënten met art. 37.
- **Naam spreker:** Annet Nugter
- **Organisatie:** GGZ Noord-Holland-Noord
- **Locatie:** Kalvermelk 2c

Cultural Match en de effectiviteit van psychotherapie bij allochtonen

Wij geven een lezing waarin wij informatie verstrekken en kennis overdragen naar aanleiding van een promotie onderzoek naar de effectiviteit van psychotherapie bij allochtonen. Dit onderzoek is vooruitstrevend daar waar het pas het tweede onderzoek in de wereld is naar het betreffende onderwerp.

- **Thema:** Zorg die WERKT
- **Werkvorm:** Werkcollege
- **Wat levert het op?** U beschikt over kennis en inzicht in de effectiviteit van een cultural match tussen behandelaar en cliënt in de behandeling van allochtonen.
- **Naam spreker:** Sam Ghane
- **Organisatie:** i-psy Almere
- **Locatie:** De Meelzolder

Yoga en Psychiatrie

Voor mensen met klachten kan yoga therapeutisch worden toegepast. Maar yoga is meer dan therapie. Yoga heeft het vermogen om het totale lichaam en ook de geest te beïnvloeden. Pijn en klachten worden binnen yoga nooit geïsoleerd beschouwd, het hele lichaam is erbij betrokken. Yoga is een lichaamsgerichte werkvorm die een betekenisvolle plaats zou moeten krijgen binnen de multidisciplinaire behandeling in de psychiatrie. Wetenschappelijk onderzoek toont sterke aanwijzingen dat yoga psychiatrische symptomen en angst- en stressgevoelens vermindert. Veel yogaleraars proberen een brug te slaan tussen yoga en psychiatrie. Door samen te werken en onderzoek te doen, proberen we deze brug steviger en breder te maken.

- **Thema:** WERKen aan de toekomst
- **Werkvorm:** Werkcollege
- **Wat levert het op?** Kennis over yoga en de positieve effecten die het kan hebben op een cliënt.
- **Naam spreker:** Anneke Sips
- **Organisatie:** Mentrum (Arkin)
- **Locatie:** De Postkamer

Op het scherpst van de snede

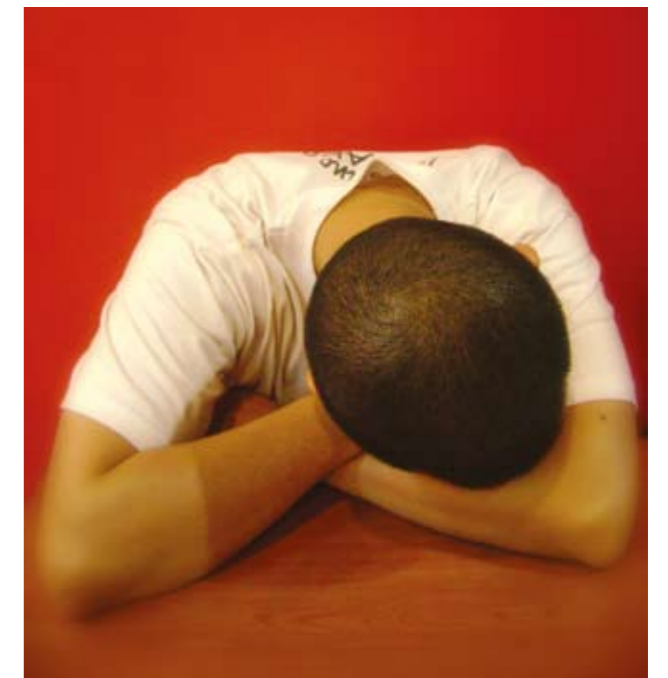
Deze workshop gaat over de dilemma's rond onbegeleid verlof. Wanneer tbs-patiënten beginnen met onbegeleide verlopen breekt een nieuwe fase aan in het risicomanagement. Direct signaleren en ingrijpen tijdens verlopen is niet meer mogelijk. Risicomanagement is meer op afstand. Hoe worden in de dagelijkse praktijk van een resocialisatie-afdeling beslissingen genomen rondom verlopen? Welke informatie heb je als team nodig bij het maken van afwegingen? Welke uitgangspunten helpen in de discussies? Hoe voorkom je dat je in een kramp schiet of juist minder alert bent? Welke hulpmiddelen kunnen worden ingezet? Aan de hand van praktijkvoorbeelden kunt u meedenken en ervaren hoe afwegingen van verantwoorde risico's in zijn werk gaan en welke dilemma's daarbij de revue passeren. Het gaat altijd om verantwoorde risico's, maar 0% risico is een illusie. Werken op een resocialisatieafdeling is moeilijk, maar ook uitdagend!

- **Thema:** Zorg die WERKT
- **Werkvorm:** Werkplaats
- **Wat levert het op?** Een kijkje in de keuken van een resocialisatieteam.
- **Naam spreker:** Joost Jansen / Linda Adams / Margo Pepels
- **Organisatie:** Pompekliniek Nijmegen
- **Locatie:** Het Douchelokaal

Zorgethiek werkt!

In onze huidige samenleving lijkt alles om geld te draaien. Zorgethiek stelt daar kwaliteit van zorg tegenover en heeft aandacht voor het individuele en unieke van ieder mens. Een mens heeft juist anderen nodig om zo autonoom mogelijk te zijn. Vaak is er sprake van asymmetrische relaties tussen patiënten, medewerkers van de forensische psychiatrie en verdere sociale netwerkleden van de patiënt. Voor goede zorg is aandacht nodig voor het sociaal welzijn van de patiënt. Tegelijkertijd moeten we bij deze taak de aanwezige risicofactoren van de patiënt niet vergeten in relatie tot zijn delictgedrag. Een instrument dat daarbij kan helpen is de Forensische Sociale Netwerkanalyse (FSNA). In dit programma wordt het netwerk geanalyseerd en geactiveerd, zowel in de context van risico als beschermende factoren. Door samen met de patiënt en zijn netwerkleden aandachtig aan het werk te gaan, komen zorgethiek en risicomanagement een stapje nader tot elkaar. Hoe deze twee elkaar versterken ervaart u zelf door enkele oefeningen in de FSNA daadwerkelijk uit te voeren.

- **Thema:** Zorg die WERKT
- **Werkvorm:** Werkplaats
- **Wat levert het op?** Meer inzicht in zorgethiek en de methode van FSNA.
- **Naam spreker:** Lydia Pomp / Swanny Kremer (onderzoeker FPC van Mesdag)
- **Organisatie:** Stenden, FPC Dr. S. van Mesdag en INTERVICT, Universiteit van Tilburg
- **Locatie:** De Havenmeester

18:30 uur: Plenaire afsluiting

Mevrouw Kleiss is de slotspreker van het festival. Zij is de moeder van het slachtoffer Nienke Kleiss in de Schiedammer Parkmoordzaak en zal vanuit haar positie spreken over de positie van slachtoffers en nabestaanden.

Vanaf 19:00 uur: Aangeklede borrel

Aansluitend aan het verhaal van mevrouw Kleiss kun je voor een aangeklede borrel terecht op de WERKvloer.

Programma & Colofon

Organisatie Festival Forensische Zorg:

- Ministerie van Veiligheid en Justitie, directie Forensische Zorg: Eva Schipper
- Ministerie van Veiligheid en Justitie, congresbureau: Jette Neeteson
- Expertisecentrum Forensische Psychiatrie: Diewke de Haen
- Programmaraad:
  - Rianne Kasander, GGZ nederland
  - Petra van der Veer, EFP
  - Peter Braun, Pompestichting
  - Barbara Keuning, Reclassering Nederland
  - Eric Blaauw, Verslavingszorg Noord-Nederland
  - Annet Slijkhuis, NIFP
  - Huib Vissers, Ketenmanager Het Dok
  - Erwin Pietersma, FPA Roosenburg
  - Paul Trommelen, Dichterbij

Conceptontwikkeling en organisatie:

- SPITZ, congres & event: Marianne Dijkmans, Karin Boers
- &Maes: Ruben Maes
- Tekstredactie: TBAR, Anje Romein
- Vormgeving: STROES.INFO, Bart Stroes

Locatie & Route

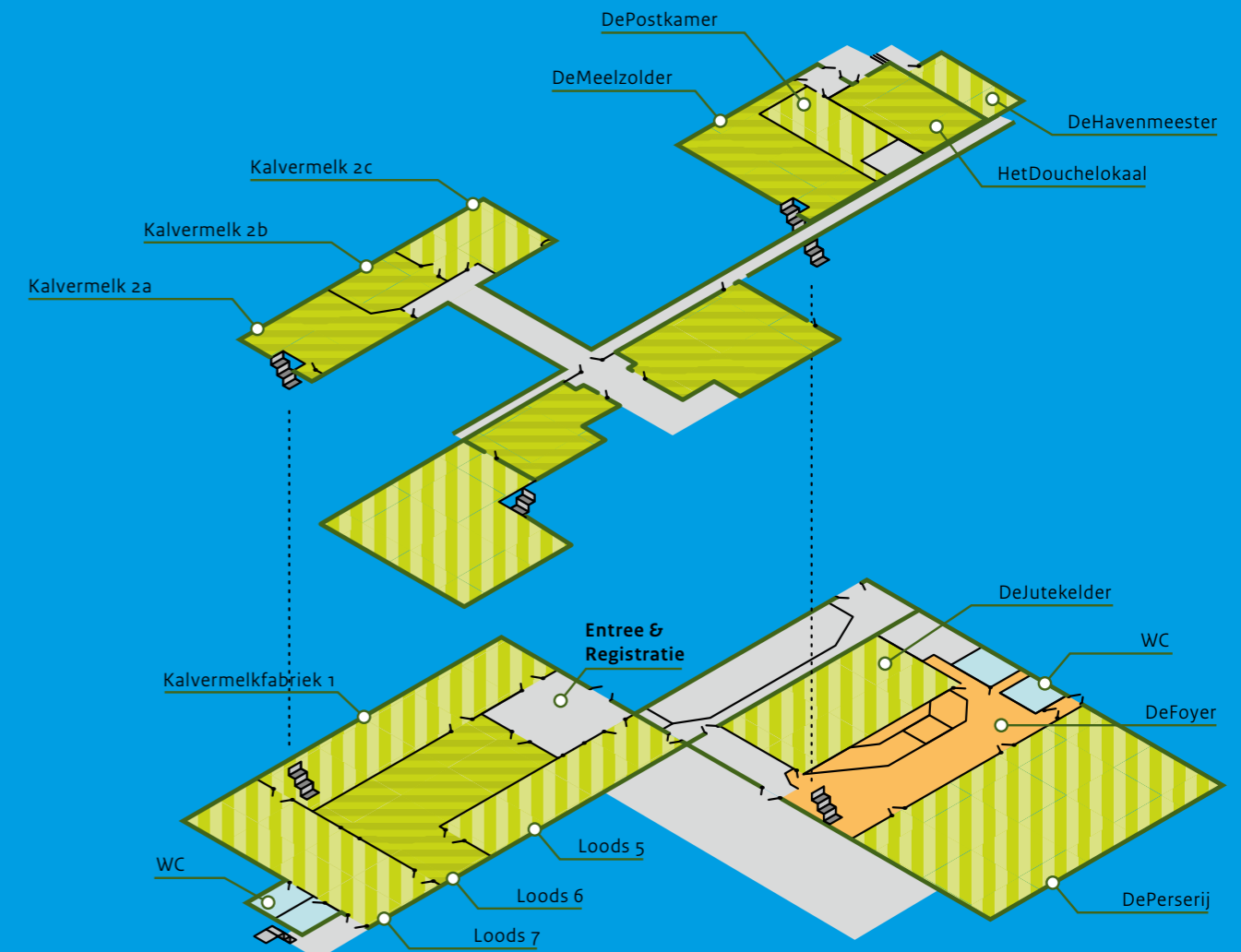
DeFabrique Evenementenlocatie

Westkanaaldijk 7
3542 DA Utrecht
T - (030) 240 40 40

DeFabrique ligt 15 minuten lopen van NS Station Maarsse. Voor en na het festival rijden er pendelbusjes tussen het station en de festivallocatie. Er is een groot parkeerterrein waar je gratis kunt parkeren.

Kijk voor een route op: www.defabrique.nl

Plattegrond DeFabrique

FFZ ≡ 2012

Meer informatie

Heeft u naar aanleiding van het Festival nog vragen?
Neem gerust contact op met:

- SPITZ, congres & event
- Karin Boers
- E - ffz@spitz.nu
- T - 070-360.97.94

Dank!

Na vier jaar begint het een vertrouwd begrip te worden: het jaarlijkse Festival Forensische Zorg in januari. We merken dat ook aan de hoge respons op onze oproep voor programma-ideeën. Ook dit jaar dachten velen weer enthousiast mee. Dankzij deze medewerking waren we weer in staat een gevarieerd programma van hoog niveau samen te stellen. Onze hartelijke dank voor al jullie inzet!

De programmakrant is een uitgave van:

Dienst Justitiële Inrichtingen
Directie Forensische Zorg

Postbus 30132
2500 GC Den Haag